

Työpaperi 1/2019

Working papers

Tilastokeskus

GLOBALISAATIO JA TALOUSTILASTOT

Tekijät:

Kristian Taskinen
Paula Koistinen-Jokiniemi
Reetta Moilanen
Mari Rantanen

Sähköposti: maksutase@stat.fi

Vastaava tilastojohtaja: Ville Vertanen

Kansikuva: Shutterstock
Kannen suunnittelu: Riikka Turunen
Layout ja taitto: Riikka Turunen

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.

© 2019 Tilastokeskus

ISSN 2323-1998
= Työpaperi
ISBN 978-952-244-647-3 (pdf)

Alkusanat

Globalisaatio on megatrendi, joka koskettaa tilastointia monella tasolla. Digitalisaatio on voimistanut globalisaatiokehitystä viimeisten vuosikymmenten aikana. Yritysten rakenteet monimutkaistuvat ja arvoketjut pirstaloituvat. Talouden tilastoinnin kannalta tarvitaan sekä entistä paremmin globalisaatiota kuvaavia aineistoja että kehittyneempiä tapoja kansallisen tuotannon ja tulojen mittaamiseen.

Globalisaation tilastohaasteet nousivat laajalti keskusteluihin vuoden 2016 syksyllä, kun Irlanti julkaisi kansantalouden tilinpidon lukuja, joiden mukaan maan bruttokansantatuote kasvoi yli 26 prosenttia vuonna 2015. Tasomuutos oli seurausta monikansallisten yritysten globaaleista järjestelyistä. Tämän jälkeen globalisaation hallinta tilastoissa on aihealueena nostettu mm. Eurostatin, OECD:n ja YK:n kehitystyön painopistealueeksi digitalisaation, kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin mittaamisen ohella.

Globalisaatio vaikuttaa jollain tavalla lähes kaikkiin tilastoitaviin ilmiöihin. Tämä raportti keskittyy haasteisiin, joita monikansalliset yritykset asettavat nykyisille reaalitaloutta kuvaaville tilastoille. Kotitaloussektori (esimerkiksi matkustaminen ja verkkokauppa) ja globaalit rahavirrat (esimerkiksi konsernin sisäiset velat ja saamiset) on pääosin rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle. Niihin liittyy kuitenkin monia, usein varsin haastavia tilastointikysymyksiä, jotka sopisivat hyvin erillisen selvityksen aiheeksi.

Johdannon jälkeen raportin luvussa 2 tutustutaan yritysrekisterien eurooppalaiseen yhteistyöhön ja sen rooliin globaalien yritystoiminnan tilastoinnissa. Luvussa 3 esitellään globalisaatiota kuvaavia tilastoja ja esimerkkejä tilastotiedon mahdollistamasta globalisaation analyysistä. Luvussa 4 kuvataan yritysten globaaleja tuotantotapoja ja niiden mittaamista eri tilastoissa. Luku 5 käsittelee aihealueen kansainvälisen kehityksen suuntauksia ja raportin viimeisessä luvussa esitetään

tulevien vuosien kehittämistyön painopistealueet. Lisäksi erilliseen liitteeseen on koottu esimerkkejä globaaleista ilmiöistä ja niiden käsittelystä eri tilastoissa.

Raportin kirjoittajat kiittävät kaikkia sen laadintaan ja kommentointiin osallistuneita sekä toivottavat antoisia lukuhetkiä!

Sisällys

Alkusanat	3
Lyhenteet	7
1 Johdanto	8
2 Yhteentoimivat eurooppalaiset yritysrekisterit	9
2.1 Yritysrekisteri: yksiköt ja muuttajat	10
2.2 Euroopan konsernirekisteri EuroGroups Register (EGR).	15
2.3 Yhteentoimivien tilastollisten yritysrekisterien eurooppalainen järjestelmä (ESBRs)	16
2.4 European profiling – monikansallisten konsernien määrittely eurooppalaisessa yhteistyössä.	17
2.5 Globaalit yritysjärjestelyt.	18
3 Globalisaatiotilastot	19
3.1 Tavaroiden ulkomaankauppa	20
3.2 Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa	23
3.3 Teollisuuden vientiliikenvaihto.	26
3.4 Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa.	27
3.5 Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla	29
3.6 Ulkomaiset suorat sijoitukset	30
3.7 Maksutasetilasto ja ulkomainen varallisuusasema	32
3.8 Kansantalouden tilinpito.	35
3.9 Globalisaation uudet tietolähteet	37
4 Globaalin tuotannon käsittely taloustilastoissa	39
4.1 Globaalin tuotannon määrittelmä	39
4.2 Tilastointiyksiköt ja taloudellinen omistajuus.	41
4.3 Globaalit tuotantotavat	44
4.4 Globaali tuotanto eri taloustilastoissa.	47
4.5 Globaalin tuotannon tilastoinnin haasteita	50
4.5.1 Keskenäisen tilasto-ohjeistuksen soveltaminen	50
4.5.2 Taloudelliseen omistajuuteen perustuva ulkomaankauppa	50
4.5.3 Globaalia tuotantoa harjoittavien yritysten tunnistaminen ja tietolähteet.	53
4.5.4 Erityisyksiköt ja sivuliikkeet	53
4.5.5 Siirtohinnoittelu	54

4.5.6	Ulkomaiset varastot	55
4.5.7	Projektitoimitukset ja ulkomainen rakentaminen	56
4.5.8	Aineeton pääoma	57
4.5.9	Globaalin tuotannon hinnat ja volyymit	58
5	Kansainväliset kehittämishankkeet	60
5.1	Eurostat: Yritystilastojen puiteasetus eli FRIBS	61
5.1.1	Globaalien arvoketjujen ja toimintojen ulkoistamisen tilastointi	61
5.1.2	Mikrodatan vaihdosta pakollista	62
5.1.3	Tuontitietojen keruusta luopuminen	62
5.1.4	Palveluiden ulkomaankaupan tilastointia uudistetaan	62
5.1.5	Tytäryhtiötilastoihin muutoksia	63
5.2	Eurostat: Integrated Global Accounts (IGA)	63
5.3	Arvonlisäperusteinen ulkomaankauppa (OECD/WTO:TiVA, EU:FIGARO)	64
5.4	YK: Globaalien arvoketjujen käsikirja	64
5.5	Kansainvälinen tiedonvaihto.	65
6	Globalisaatiotilastoinnin kehittäminen	66
	Liite 1. Esimerkkejä globaaleista ilmiöistä tilastoissa	67

Lyhenteet

BOP = Balance of Payments

CIF-FOB = Cost, Insurance, Freight – Free On Board

(tullauksen arvostuseriaatteita)

CPA = Classification of Products by Activity

CN = Combined Nomenclature of Goods

EBOPS = Extended Balance of Payments Services Classification

EGR = EuroGroups Register

ESA = European System of National and Regional Accounts (EKT)

ESBRs = European System of Interoperable Business Registers (ESBRs)

ESS = European Statistical System

EWS = Early-Warning system

FATS = Foreign Affiliates Statistics

FDI = Foreign Direct Investment

FIGARO = Full International and Global Accounts for Research in

Input-Output Analysis

FRIBS = Framework Regulation Integrating Business Statistics

GNI = Gross National Income (BKTL)

GVC = Global Value Chain

IGA = Integrated Global Accounts

ISIC = International Standard Industrial Classification

IS(S) = International Sourcing (Survey)

LCU = Large Cases Unit (suuryritystyö)

MDL = Micro Data Linking

MNE = Multinational Enterprise

NACE = Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne, EU:n toimialaluokitus

PPP = Purchasing Power Parities

SPE = Special Purpose Entity

STEC = Services Trade by Enterprise Characteristics

TiVA = Trade in Value Added

1 Johdanto

Aiemmin teollisuusyritysten ydinosaamista oli tuotteiden valmistus kotimaassa. Nykyään valmistusosaaminen on levinnyt ympäri maailmaa, jolloin yritysten pitää erottautua jollain muulla. Yritykset kehittävät teknologiaa ja rakentavat brändejä luodakseen tuotteille lisäarvoa, josta ostajat ovat valmiita maksamaan. Myös yritysten tuotantopanosten ostot ja komponenttien hankinnat suuntautuvat yhä enemmän Suomen ulkopuolelle.

Myös palvelualojen yritykset ovat kansainvälistyneet 2000-luvulla. Monet palvelut on kuitenkin tuotettava lähellä niiden käyttäjiä, jolloin arvoketjujen pilkkominen ei ole yhtä helppoa kuin muussa tuotannossa. Vaikka esimerkiksi EU:n yhteismarkkinoilla toiminnan laajentamisen pitäisi olla mutkatonta, niin käytännössä yritystoiminnan sääntely on hyvin erilaista eri maissa. Myös kulttuuri- ja kielierot asettavat rajoituksia palveluyritysten kansainvälistymiselle. Kuluttajien luottamuksen ansaitseminen ja julkisten hankintojen kilpailuttamisessa menestyminen saattaa vaatia sitä, että yritys näyttää paikalliselta toimijalta, minkä vuoksi palvelualojen yritykset ovat usein valinneet yritysostot kansainvälistymisstrategiakseen.

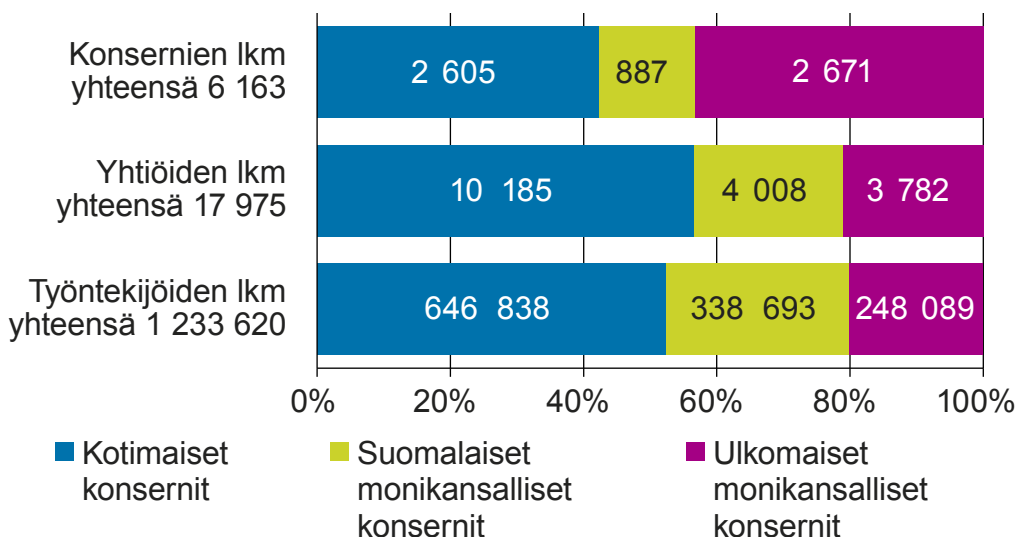
Yritysten kansainvälisen toiminnan yhtenä seurauksena maailmankaupan tavara- ja rahavirrat ovat osin erkaantuneet toisistaan. Tämä näkyy mm. välityskaupassa, jossa yritys valmistuttaa tuotteen jossain toisessa maassa, josta se viedään suoraan kolmanteen maahan, kun taas laskut kulkevat eri reittiä. Globaalisti hajautetun tuotannon tilastointiin liittyykin visaisia kysymyksiä, joiden tilastokäsittelyä tässä raportissa kuvataan: Mitä kuuluu Suomen tuotantoon? Onko yksikkö kotimainen vai ulkomainen? Missä maassa sijaitsee tuotannon tekijöiden taloudellinen omistajuus ja mihin tuotot kertyvät?

2 Yhteentoimivat eurooppalaiset yritysrekisterit

Globaalit ilmiöt vaativatkin yritysrekistereiltä yhdenmukaista ja laadukasta monikansallisten toimijoiden tunnistamista ja kuvausta, mikä puolestaan vaatii usein kansalliset rajat ylittävää koordinointia ja kansainvälistä yhteistyötä. Globaalisti toimintansa hajauttavien yritysten haltuunotto tilastoissa lähtee konsernien, konserniyhtiöiden ja niiden liiketoimintasegmenttien tunnistamisesta ja määrittelystä.

Tilastokeskuksen yritysrekisterissä on lähes 18 000 yhtiötä eli y-tunnusta, jotka kuuluvat konserniin. Osa näistä on täysin kotimaisia konserneja, joiden kaikki yhtiöt sijaitsevat Suomessa. Osa on suomalaisia monikansallisia konserneja, joiden perimmäinen omistajataho tai yleiskielellä pääkonttori sijaitsee Suomessa ja Suomesta käsin konsernin omistus- ja määräysvaltaketjut johtavat ulkomaille. Osa konserneista on ulkomaisia monikansallisia, joiden pääkonttori sijaitsee ulkomailla.

Kuvio 1. Suomessa toimivat konsernit vuonna 2016, niihin kuuluvat yhtiöt ja yhtiöissä työskentelevien työntekijöiden lukumäärä

Lähde: Tilastokeskuksen yritysrekisteri.

Konserniin kuulumisella on merkitystä, kun tarkastellaan yhtiön itsenäisyyttä toimintaansa koskevassa päätöksenteossa. Jotkut konserniyhtiöt muodostavat vain yhdessä toisen yhtiön/toisten yhtiöiden kanssa sellaisen toiminnallisen kokonaisuuden, jota on mielekästä kuvata taloudellisessa mielessä yrityksenä.

Konsernin monikansallisuudella eli konserniyhtiöiden sijoittumisella useampaan kuin yhteen maahan puolestaan on merkitystä, kun kuvataan yhtiön tai yrityksen taloudellista toimintaa. Onko yhtiö osa kansainvälisesti hajautettua liiketoimintakokonaisuutta, segmenttiä? Konserniyhtiöiden välisen kaupan hinnoittelu ei aina heijasta markkinahintoja. Konsernin liikevaihto ja voitot voidaan kirjata eri yhtiöille kuin missä varsinainen tuotanto tapahtuu. Näissä tapauksissa yksinomaan Suomen rajojen sisällä tapahtuvan toiminnan tarkastelu ei aina anna oikeaa kuvaa yrityksen toiminnasta.

2.1 Yritysrekisteri: yksiköt ja muuttujat

Yritysrekisteriä säätelee kolme EU-asetusta: yritysrekisteriasetus (177/2008), tilastoyksikköasetus (696/1993) ja toimialaluokitusasetus (1893/2006), sekä yritysrekisterien suosituskäsikirja (2010). Valmisteilla oleva yritystilastojen asetuskokonaisuus, FRIBS, korvaa nämä kolme asetusta voimaan tullessaan aikaisintaan vuonna 2021.

[Yritysrekisteriasetus](#) määrittää rekisterin kattavuuden, yksiköt, tietosisällön, päivityslähteet ja -rytmin, hallinnollisten aineistojen käytön, kansainvälisen tiedonvaihdon ja laaturaportoinnin. Vaatimuksena on kattaa kaikki toimialat ja yksiköt, joiden toiminta vaikuttaa bruttokansantuotteen muodostumiseen. Kansainvälisen tiedonvaihdon vaatimukset koskevat monikansallisia konserneja ja Euroopan konsernirekisteriin (EuroGroups Register EGR) liittyvää Eurostatin ja jäsenmaiden yritysrekisterien välistä tiedonvaihtoa.

Yritysrekisterin tehtävä on toimia valmistelu- ja koordinoitaviliseena tiedonkeruissa, tarjota yritysyrityksiköiden perusjoukko, toimia yritys-demografian tilastollisen analyysin tietolähteenä, edistää hallinnollisten tietojen käyttöä ja tun-

nistaa, luoda ja luokitella tilastoyksiköitä. Koska taloustilastointi kattaa koko talouden, myös yritysrekisterin tulee kattaa kaikki talouden sektorit.

Tietoa yhtiöiden välisistä omistus- ja määräysvaltasuhteista tarvitaan konserni- en määrittelemistä ja yritysryhmien rajaamista varten sekä tutkittaessa taloudessa tapahtuvaa keskittymistä. Tiettyt rahoitusta koskevat tiedot ovat usein yritystasoa merkityksellisempiä konserni- tai alakonsernitasolla ja niitä on ehkä saatavilla ainoastaan näillä tasoilla. Konserni- rekisteröinti mahdollistaa tarvittaessa tiedonkeruun kohdentamisen suoraan konserniin eikä konsernin muodostaviin yhtiöihin, mikä voi merkittävästi vähentää vastaustaakkaa.

Monikansallisten konserni- yhdenmukainen rekisteröinti tekee Eurostatin konsernirekisteristä ja kansallisista yritysrekistereistä perustyökäkalun, jonka avulla voidaan parantaa useita globalisaatioon liittyviä tilastoja.

Yritysrekisterin yksiköt

Yritysrekisteriasetuksen mukaan yritysrekisterin tulee kattaa bruttokansantuotteen muodostumiseen osallistuvat taloudellista toimintaa harjoittavat yritysryhmät ja niiden paikalliset yksiköt, oikeudelliset yksiköt, joista yritysryhmät muodostuvat, ja konsernit. Nämä yksiköt määritellään yksityiskohtaisesti [tilastoyksikköasetuksessa](#). Asetus annettiin, koska Euroopan sisämarkkinoiden seuranta edellytti tilastojen parempaa vertailukelpoisuutta. Tämän saavuttamiseksi Euroopan tilastojärjestelmässä (ESS) sovellettaville yksiköille tuli saada yhteiset määritelmät ja kuvaukset.

Oikeudellinen yksikkö on kansallista käyttöä varten yksilöity, kansallisen lainsäädännön säätämä hallinnollinen yksikkö. Suomessa Patentti- ja rekisterihallitus yksilöi oikeudellisen yksikön y-tunnuksella. Yritysmailmassa puhutaan yhtiöstä. Oikeudellinen yksikkö muodostaa yksin tai yhdessä muiden samaan konserniin kuuluvien oikeudellisten yksiköiden kanssa tilastollisen yritysryhmän oikeudellisen perustan.

Yritysryhmä vastaa asetuksen mukaan pienintä oikeudellisten yksiköiden ryhmää, joka muodostaa sellaisen organisatorisen tavaroiden ja palveluiden tuotan-

toyksikön, joka on tietyssä määrin itsenäinen päätöksenteossaan erityisesti käytävissään olevien voimavarojen osalta. Toisin sanoen yksi tai useampi samaan konserniin kuuluva yhtiö yhdessä voi muodostaa yritysyksikön. Kyseessä ei ole toimialapuhdas eikä maantieteellinen yksikkö, vaan yritysyksikkö voi harjoittaa yhtä tai useampaa toimintaa yhdessä tai useammassa paikassa. Yrityssektorilla yritysyksikkö vastaa kansantalouden tilinpidon institutionaalista yksikköä.

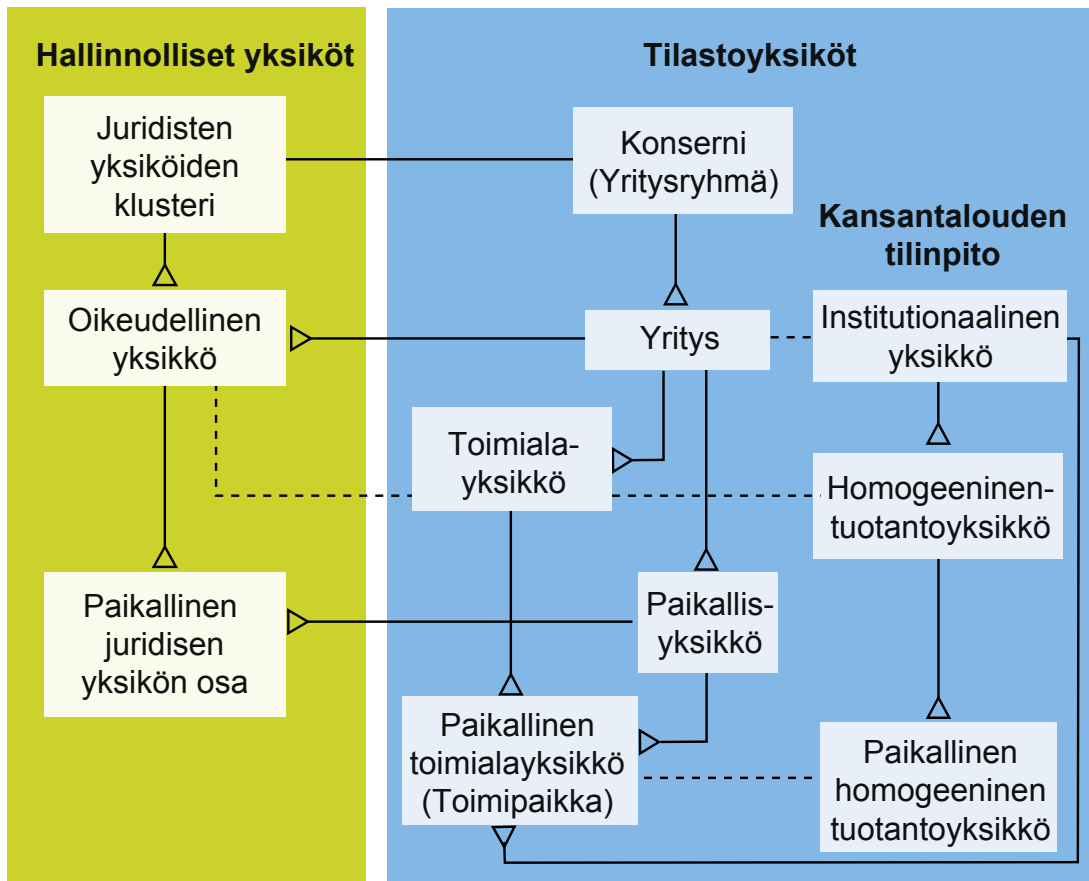
Toimipaikka on toimialapuhdas maantieteellinen yksikkö. Se on yritysyksikkö tai yritysyksikön osa, esimerkiksi työpaja, tehdas, myymälä, toimisto, kaivos tai varasto, joka sijaitsee yhdessä osoitteessa ja jonka toiminta on määriteltävissä yhteen toimialaluokkaan. Toimipaikan käsite vastaa tilastoyksikköasetuksen LKAU-yksikköä (local-kind-of-activity-unit eli establishment). Yritysrekisteri-asetuksen vaatima paikallinen yksikkö on johdettavissa yritysyksiköstä ja toimipaikasta. Paikallisen yksikön kohdalla Tilastokeskuksen yritysrekisterin käytäntö on asetuksen vaatimusta hienojakoisempi.

Konserni on yritysryhmä, jossa kahden tai useamman oikeudellisen yksikön (Suomessa y-tunnus) välille tunnistetaan määräysvaltasuhde. Konsernissa voi olla useampia päätöksentekokeskuksia, kuten tuotannosta, myynnistä ja voittojen kirjaamisesta päättäviä yhtiöitä. Konserni voi keskittää taloushallintoaan ja optimoida verotustaan keskitetysti. Konsernia voidaan pitää taloudellisena kokonaisuutena, jolla on valta päättää määräysvallassaan olevien yhtiöiden toiminnasta.

Toimialayksikkö (kind-of-activity unit, KAU) on FRIBS-asetuksen myötä tulossa uudeksi yritysrekisterissä ylläpidettäväksi yksiköksi. Toimialayksikkö koostuu yritysyksikön osista, joiden toiminta on määriteltävissä yhteen toimialaluokkaan. Käytännössä yritysyksikön samalla toimialalla toimivat toimipaikat muodostavat toimialayksikön.

Yritystilastojen tilastoyksikkö on pääsääntöisesti yritysyksikkö, poikkeuksena alueelliset tilastot, jotka käyttävät toimipaikkaa, ja suhdannetilastot ja teollisuustuotantotilasto, jotka käyttävät toimialayksikköä.

Kuvio 2. Tilastoyksiköt eri tilastointijärjestelmissä

Lähde: Toimialaluokitus 2008, Tilastokeskus.

Yritysrekisterin tilastoyksiköiden muuttujat

Yritysrekisterin tilastoyksiköiltä vaaditaan taloustietoja, jotka mahdollistavat mm. otosten poiminnan. Paikalliselle yksikölle, mikä Suomessa johdetaan toimipaikasta, tulee merkitä päätoimiala, mahdollinen sivutoimiala, henkilöstön lukumäärää kuvaavia tietoja ja maantieteellinen sijainti.

Yritys-yksikköön tulee liittää maantieteellistä sijaintia lukuun ottamatta samat tiedot kuin paikalliselle yksikölle, ja lisäksi liikevaihto ja sektoritieto.

Kotimaiseen konserniin tai monikansallisen konsernin Suomessa sijaitsevaan osaan tulee liittää tieto päätoimialasta ja henkilöstön lukumäärästä. Lisäksi suositellaan tietoja mahdollisesta sivutoimialasta ja konsolidoidusta liikevaihdosta.

Monikansallisen konsernin suositeltuja tietoja ovat lisäksi globaali henkilöstön lukumäärä, globaali konsolidoitu kokonaisliikevaihto, pääkonttorin sijaintimaa ja konsernin yritysyksiköiden ja paikallisyksiköiden sijaintimaat.

Muuttujista erityisesti **toimiala** on herättänyt viime vuosina paljon keskustelua niin Tilastokeskuksessa kuin ulkopuolellakin. Huomio on keskittynyt toimialatiedon yhdenmukaisen soveltamisen puutteisiin sekä elinkeinorakenteen kuvaamisen haasteisiin ympäristössä, jossa toimintojen hajauttaminen ja ulkoistaminen on laajaa ja nopeasti muuttuvaa ja jossa monikansalliset konsernit edustavat merkittäviä volyymeja. Keskenään hyvin erilaisia toimintoja luokitellaan teollisuuteen. Ammatit, keskipalkat, valmistusmäärät ym. antavat kuitenkin kuvan ”teollisuutta palvelevasta” palvelutoiminnasta.

Tilastokeskus selvitti yritystoiminnan globaalin hajauttamisen ja ulkoistamisen toimialaluokitukselle asettamia haasteita vuonna 2012. Selvityksen perusteella päätettiin, että **tuotannollisen toimintansa ulkoistaneet yritykset säilytetään globaalien lopputuotteiden mukaisella toimialalla eli teollisuudesta ei siirrytä palveluihin.**

Keskustelu kansainvälisen toimialaluokituksen uudistamisesta on jo käynnistynyt. Tähän kehittämistyöhön on tärkeää osallistua myös globaalin toiminnan tarkemman ja kansainvälisesti yhdenmukaisemman luokituksen saavuttamiseksi.

2.2 Euroopan konsernirekisteri EuroGroups Register (EGR)

EU- ja EFTA-maiden tilastovirastot ja Eurostat ovat luoneet yhteistyössä Euroopan konsernirekisterin (EuroGroups Register, EGR). Se sisältää taloudellista toimintaa kuvaavat perustiedot Euroopassa toimivista monikansallisista konserneista ja niiden kansallista tilastointia varten määritellyistä yritysyksiköistä. EGR sisältää myös tiedot monikansallisten konsernien sisäisistä omistus- ja määräysvaltaketjuista ja kattaa varsinaisten tytäryhtiöiden lisäksi intressiyhtiöt, joissa konsernin omistusosuus on vähintään 10 prosenttia. Tämä on linjassa suorien ulkomaisten sijoitusten tilaston rajausten kanssa. EGR:n tiedot on harmonisoitu EU- ja EFTA-maiden kesken.

EGR:n käyttö on rajattu yksinomaan tilastollisiin tarkoituksiin. Käyttäjryhmissä on määritelty kansalliset tilastovirastot ja keskuspankit sekä Euroopan keskuspankki.

EGR:n sisältöä, tiedonvaihtoa ja käyttöoikeuksia säätelee sama tilastoyksikköasetus kuin kansallisia yritysrekistereitäkin. Lisäksi on annettu täytäntöönpanoasetukset luottamuksellisten tietojen vaihdosta jäsenmaiden ja Eurostatin välille ([192/2009](#)) sekä keskuspankkien ja Eurostatin välille ([1097/2010](#)).

Tietoja monikansallisista konserneista tarvitaan liiketoimien globalisoitumista kuvaavien tilastojen tuottamiseen, kuten tytäryhtiötilastoihin (foreign affiliates statistics FATS) ja suorien ulkomaisten sijoitusten tilastoon (foreign direct investment statistics FDI). Mutta miten nämä globalisaatiotilastot poikkeavat muista yritys- ja taloustilastoista niin, että niitä varten on pitänyt panostaa Euroopan tasoisen konsernirekisterin luomiseen? Kansallisten yritysrekisterienhän tulisi toimia perustana kaikelle yritys- ja taloustilastoinnille ja asetuskin jo määrää konsernitiedot (ml. monikansallisten konsernien tiedot) osaksi kansallisia yritysrekistereitä.

Kansalliset näkemykset monikansallisista konserneista eroavat valitettavan usein toisistaan. EGR:n on nähty lisäävän monikansallisesti toimivien konsernien tietojen yhdenmukaisuutta kansallisten rekisterien välillä. Globalisaatioilmiön hal-

tuunotto tilastojen keinoin tuntuu edellyttävän kansalliset rajat ylittävää koordinaointia päällekkäisten, puuttuvien ja virheellisten tietojen välttämiseksi.

EGR:n tavoite on siis koordinoida keskitetysti kansallisten yritysrekisterien kehikkoja ja niiden laatua. Pyrkimyksenä on kansallisten rajojen yli yhteneväiset tiedot Euroopassa toimivista monikansallisista konserneista.

Globalisaatiotilastot voivat hyötyä EGR:stä Euroopan tasolla koordinoituina kehikkoina, jotka puolestaan tukevat yhteneväisen tilastotiedon koostamista ja yhdenmukaista globaalien toimintojen mittaamista. Monien muidenkin kuin tytäryhtiö- ja suorien sijoitusten tilastojen on tarpeen ymmärtää paremmin yritysten kansalliset rajat ylittäviä omistus- ja määräysvaltaketjuja ja taloustoimia.

2.3 Yhteentoimivien tilastollisten yritysrekisterien eurooppalainen järjestelmä (ESBRs)

ESBRs tulee sanoista European System of Interoperable Statistical Business Registers (ESBRs) eli yhteentoimivien tilastollisten yritysrekisterin eurooppalainen järjestelmä. ESBRs on yksi Euroopan tilastojärjestelmän ESS Vision 2020 -portfolion kahdeksasta projektista.

Projektin päätavoite on kehittää yritystilastojen laatua tukevaa infraa: yhteiset menetelmät, prosessit ja tietotekniset ratkaisut. ESBRs-projekti pyrkii tarjoamaan ratkaisuja kolmeen tunnistettuun ongelmaan: 1) kansallisten yritysrekisterien erilaisesta käytöstä yritystilastojen tuotannossa johtuvat erot; 2) erot globalisaatiotilastoissa, jotka johtuvat erilaisista käsityksistä monikansallisten konsernien rakenteista; 3) tehottomuudet yritysrekisterien ja tilastotuotannon prosesseissa, jotka johtuvat yhteisen tietojen yhdistämisen ja yritysrekisteritietojen jakamisen mahdollistavan infran puuttumisesta.

2.4 European profiling – monikansallisten konsernien määrittely eurooppalaisessa yhteistyössä

Profilointi on menetelmä, jonka avulla luodaan tilastoyksiköt yhden konsernin osalta, määritellään yksiköiden väliset suhteet ja tunnistetaan tiedonkeruita tehokkaimmin palvelevat rakenteet. Profiloinnissa tarkastellaan konsernin oikeudellista, toiminnallista ja talousraporteissa kuvattua rakennetta niin kansallisesta kuin kansainvälisestäkin näkökulmasta. Profilointia menetelmänä kuvataan mm. [yritysrekisterin suositusmanuaalissa](#).

Kansallisessa profiloinnissa keskitytään maassa sijaitseviin konserniyhtiöihin, jotka muodostavat joko täysin kotimaisen konsernin tai ns. tynkäkonsernin eli ovat osa joko suomalaista tai ulkomaista monikansallista konsernia. Konsernin kotimaisesta osasta profiloidaan kansallisessa tilastoinnissa käytettävät yksiköt.

Kansallisen profiloinnin rinnalle on eurooppalaisessa yhteistyössä kehitetty **eurooppalainen profilointi**, European Profiling -menetelmä. Olennainen ero on, että profilointi konsernista tilastoyksiköiksi tapahtuu yhteistyössä EU- ja EFTA-maiden kansallisten yritysrekisterien ja Eurostatin EGR:n kesken. Tällä menetelmällä profiloidaan ainoastaan suurimpia ja monimutkaisimpia monikansallisia konserneja, joilla on Euroopassa merkittävää toimintaa. Ns. intensiivisessä profiloinnissa yhteistyötä tehdään paitsi rekisterien kesken myös konsernin taloushallinnon kanssa.

Eurooppalaisen profiloinnin päämäärä on sama kuin kansallisen profiloinnin eli luoda kansallista tilastointia varten yritysüksikkö. Tavoitteena on lisäksi, että kansalliset yritysrekisterit ja EGR sisältäisivät yhteneväiset tiedot suurimmista, Euroopan talouden kuvaamisen kannalta merkittävimmistä monikansallisista konserneista. Nämä yhteneväiset tiedot tarkoittavat

- globaalin päätöksentekokeskuksen eli usein pääkonttorin sijaintimaata, jonka mukaan määräytyy konsernin kansallisuus.

- konserniyhtiöitä eli oikeudellisia yksiköitä – niiden sijaintimaita ja niiden välisiä omistus- ja määräysvaltasuhteita.
- kansallisia yritysyksiköitä.

Tytäryhtiötilastojen yhdenmukaisuus edellyttää yhteisesti jaettua käsitystä konsernin kotimaasta eli pääkonttorin sijainnista, kuten myös kattavaa ja yhdenmukaista käsitystä konserniyhtiöistä ja niiden sijaintimaista. Tilastojen tulokset taulukoidaan konsernin kansallisuuden mukaan.

Vertailukelpoisten, yhdenmukaisin periaattein toteutettujen kansallisten yritysyksikköjen on taas nähty nostavan tilastojen arvoa erityisesti suurten monikansallisten konsernien roolin tarkastelussa kansantalouksissa ja Euroopassa laajemmin. Näiden toimijoiden osalta onkin eri yhteyksissä todettu, että kansainvälisen ulottuvuuden huomiotta jättäminen saattaa johtaa tilastojen vääristymiseen, jopa virheellisiin tietoihin ja/tai tulkintoihin. Eurooppalaisen profiloinnin eli kansallisten yritysrekisterien ja EGR:n välisen yhteistyön on toivottu osaltaan ratkaisevan tilannetta ja kohentavan tilastojen merkityksellisyyttä talousanalyysin työkaluna erityisesti monikansallisen yritystoiminnan osalta.

2.5 Globaalit yritysjärjestelyt

Monikansallisten konsernien globaalit järjestelyt johtuvat yleensä toiminnan uudelleen organisoinnista (esim. pääkonttorin siirto ulkomaille tai sivuliikkeen yhtiöittäminen) tai yrityskaupoista (liiketoimintasegmentti tai yksittäinen yhtiö tai niiden osa myydään, sulautetaan tai jakautetaan). Tällaiset järjestelyt vaikuttavat konsernien rakenteisiin ja sitä kautta tilastoyksiköihin. Järjestelyjen seurauksena toimintaansa jatkavienkin yksiköiden taloutta ja toimintaa kuvaavat luvut yleensä muuttuvat.

Laajojen järjestelyjen ymmärtämiseksi konserni olisi hyvä profiloida uudelleen. Tapausten yhdenmukainen käsittely eri taloustilastoissa vaatii myös yhteistyötä eri tilastojen asiantuntijoilta. Maksutase ja Ulkomaisten suorien sijoitusten

-tilasto seuraa kansainvälisiä yrityskauppoja, sillä niillä on lähes poikkeuksetta välittömiä vaikutuksia maiden välisiin rahoitussuhteisiin ja velkoihin. Tämän seurannan tunnistamien tapausten vaikutuksia myös reaaliin tulisi arvioida nykyistä systemaattisemmin, jotta järjestelyjen aiheuttamia tilastolukujen revisioita voitaisiin vähentää. Yritystilastoista tytäryhtiötilastot seuraavat myös konsernien rakenteiden muutoksia yhteistyössä yritysrekisterin kanssa.

Lisäksi laadukas kansainvälinen tilastotuotanto edellyttää, että globaalien järjestelyjen käsittely olisi yhdenmukaista myös eri maiden välillä, jotta eri maiden tilastojen välisiltä epäsymmetrioilta vältyttäisiin. EU-maiden välisten järjestelyjen selvittämiseen onkin jo luotu käytäntöjä ja rakennettu välineitä (mm. Ulkomaisten suorien sijoitusten -tilaston FDI-network ja Early Warning System).

Monikansallisten yritysten globaaleilla järjestelyillä saattaa olla myös suuria vaikutuksia julkaistaviin tilastolukuihin. Kyse on kuitenkin yksittäisen yrityksen aiheuttamista muutoksista, jolloin tilastotietojen julkaisemiseen liittyvä tietosuojaohjeistus tekee viestinnästä usein vaikeaa.

3 Globalisaatiotilastot

Globalisaatiotilastoilla tarkoitetaan Tilastokeskuksen tai Tullin tuottamia tilastoja ja tilastokokonaisuuksia, jotka kuvaavat Suomen ja ulkomaiden välisiä taloustoimia ja kytköksiä. Kaikkia näitä tilastoja tuotetaan EU-asetusten mukaisesti ja ne ovat siten kansainvälisesti vertailukelpoisia.

Globalisaatiotilastoihin kuuluvat:

- Tavaroiden ulkomaankauppa
- Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa
- Teollisuuden vientiliikevaihto (Teollisuuden liikevaihtokuvaajan osa)
- Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa
- Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla

- Ulkomaiset suorat sijoitukset
- Maksutase ja ulkomainen varallisuusasema
- Kansantalouden tilinpito

Tulli laatii tilastoja tavaroiden ulkomaankaupasta ja Tilastokeskus tuottaa muut edellä mainitut tilastot.

Lisäksi uusia globalisaation tietolähteitä muodostetaan kansainvälisessä yhteistyössä Eurostatin ja OECD:n ohjauksessa. Niistä tässä raportissa esitellään tarkemmin:

- ISS, International Sourcing Survey (Eurostat)
- MDL, Micro Data Linking -hankkeet (Eurostat)
- TiVA, Trade in Value Added (OECD, WTO)

Valmisteilla olevan EU:n yritystilastojen puiteasetuksen, FRIBS:n, myötä globalisaatiotilastojen tuoteperhe tulee kasvamaan, kun määrävuosin toteutettava toimintojen ulkoistamista koskeva tilastointi (ISS) vakiintuu tuotantoon. FRIBS tulee kattamaan pääosan myös muista globalisaatiota kuvaavista tilastoista.

Tässä luvussa esitellään tiiviisti kaikki edellä mainitut globalisaatiotilastot ja muut keskeiset tietolähteet sekä kerrotaan esimerkkejä siitä, kuinka eri tilastojen tietoja voidaan käyttää globaalin talouden analyysiin.

3.1 Tavaroiden ulkomaankauppa

Perinteisimmillään yritysten globaali toiminta on tavaroiden tuontia ja vientiä, jota kuvaa kattavasti Tullin kuukausittain julkaisema [Tavaroiden ulkomaankauppatilasto](#). Se kuvaa Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden sekä Suomen ja kolmansien maiden välistä tavarakauppaa eli sisä- ja ulkokauppaa. **Tilastoinnin edellytyksenä on, että tavara fyysisesti saapuu maahan tai lähtee maasta,** mihin ei aina liity kansantalouden tilinpidon ja maksutasetilaston edellyttämää taloudellisen omistajuuden muutosta. Tavarakaupan tilastoinnin kannalta ei siis ole merkitystä sillä, liittyykö vientiin maksuliikennettä vai ei.

Suomi vie Saksaan saksalaisia autoja - vienti nousi ennätyslukemiin

🕒 29.12.2017 klo 20:48

Kauppa Saksan kanssa nousi euroajan ennätykseen tammi-syyskuussa. Suomesta vietiin Saksaan henkilöautoja lähes 1,3 miljardin euron edestä.

Valmet Automotiven tehtaalla rakennetaan Mercedes-Benzin A-sarjaa ja GLC-katumaastureita. PETTERI PAALASMAA/IL

Saksalaisten autojen kokoonpano Suomessa on selvässä kasvussa.

Lähde: Iltalehti 29.12.2017

Tavarakauppatilaston tarvitsemat tilastotiedot EU:n ulkopuolisten maiden kanssa käytävästä kaupasta saadaan tullausjärjestelmällä. Tiedot jäsenmaiden välisestä kaupasta kerätään puolestaan yritystiedonkeruulla, jota kutsutaan Intrastat-järjestelmäksi. Viennin osalta ulkomaankauppatilastossa tilastoidaan tavaroiden vienti määrään mukaan. Tilastossa on sekä viennin arvo- että määrätiedot tavaranimikkeittäin. Viennissä tilastoarvon käsite on FOB-arvo (free on board).

Tavaroiden ulkomaankauppatilaston etuna on sen kattavuus ja tuotantonopeus – pääsääntöisesti kaikki Suomesta vietävät ja Suomeen tuotavat tavarat tilastoidaan. Tilastoinnin edellytyksenä on, että tavara fyysisesti saapuu maahan tai lähtee maasta. Poikkeuksena ovat kuitenkin laivat ja lentokoneet, jotka tilastoidaan

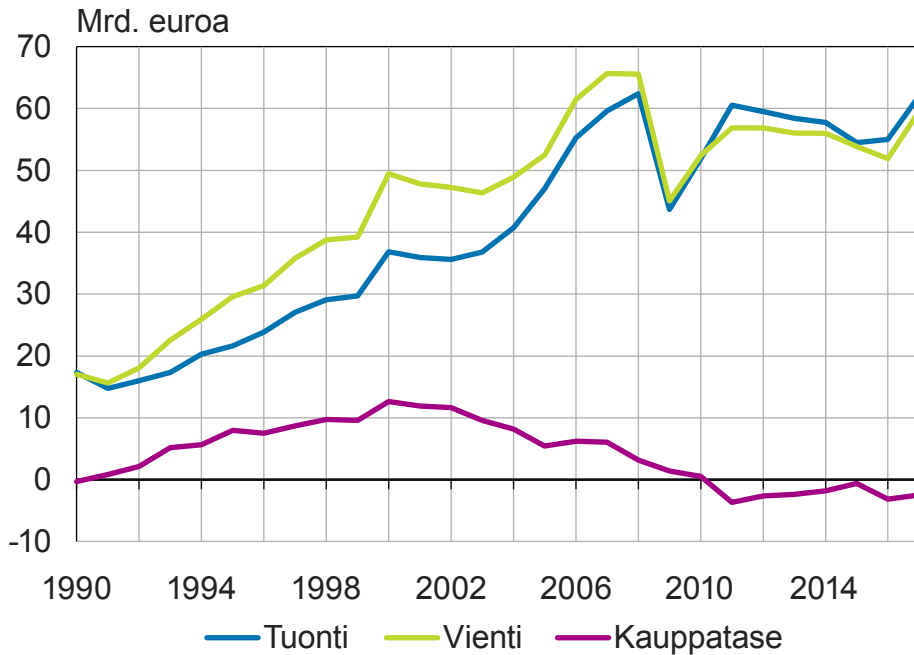
taloudellisen omistajuuden muututtua. Tilaston ulkopuolelle jäävät mm. kauttakuljetukset sekä sellaiset taloustoimet, joilla ei ole merkittävää kaupallista arvoa. Lisäksi pienimmät yritykset on vapautettu sisäkaupan tilastojen ilmoittamisvelvollisuudesta. Näiden yritysten EU-kaupan arvo estimoidaan Verohallinnon kuukausittain keräämän arvonlisäveroaineiston perusteella.

Tavaroiden ulkomaankaupan ennakkotiedot julkaistaan noin 38 päivän viiveellä ja tarkempi kuukausitilasto noin 60 päivän viiveellä tilastokuukauden päättymisestä. Lisäksi Tulli julkaisee ulkomaankauppaa käyvistä yrityksistä vuosineljänneksittäin 'Tavaroiden ulkomaankauppa yritysten kokoluokittain' ja vuosittain 'Tavaroiden ulkomaankauppa yritystyypeittäin' -tiedot. Jäsenmaat myös toimittavat Eurostatille vuosittain (t+18kk) EU:n Intrastat-asetuksen mukaiset tavarakaupan TEC-tilastotiedot (trade in goods statistics by enterprise characteristics), joista Eurostat kokoaa julkaisun: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/data/focus-on-enterprise-characteristics-tec>.

Tavaroiden ulkomaankauppatilastoa voidaan käyttää mm. tavaravirtojen viennin ja tuonnin kehityksen seuraamiseen, toimialoittaisiin ja hyödykekohtaisiin tarkasteluihin sekä viennin kohdemaiden tarkasteluun. Tilastoa käytettäessä pitää kuitenkin muistaa, että Tullin ulkomaankauppatilaston **kauppatase** kuvaa vain Suomen tavarakaupan yli- tai alijäämää eli se on suppeampi käsite kuin tavaroiden ja palveluiden tase, jossa on mukana myös palvelujen tuonti ja vienti (ks. luku 3.2).

Lisätietoa tavaroiden ulkomaankauppatilastoista löytyy Tullin julkaisemasta [tilastointiperiaatteiden käsikirjasta](#).

Kuvio 3. Vienti, tuonti ja kauppatase 1990–2017

Lähde: Kuvioita Suomen ulkomaankaupasta 2018, 28.9.2018, Tulli

3.2 Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa

Yritykset tuovat ja vievät yhä enenevässä määrin myös palveluita tavaratoimintuksiin kytkettyinä tai erikseen. Palveluiden ulkomaankaupan tilastoa on julkaistu Tilastokeskuksessa vuodesta 2003 alkaen, ja tätä nykyä tiedot julkaistaan osana neljännesvuosittaista [Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppatilastoa](#). Tilastoon kootaan sekä tavaroiden että palveluiden vienti- ja tuontitiedot, joiden erotuksena saadaan Suomen **koko ulkomaankaupan yli- tai alijäämää kuvaava tavaroiden ja palveluiden tase**. Palveluiden ulkomaankaupan tiedot julkaistaan karkealla tuote- ja aluejaottelulla neljännesvuosittain. Tilasto on yhdenmukainen maksutaseen ja kansantalouden tilinpidon kanssa. Siinä julkaistaan kaikki palveluerät sekä tavarakaupan oikaisuerät, joilla Tullin tavaroiden ulkomaankauppatilaston mukaisista tuonti- ja vientitiedoista päästään maksutaseen ja tilinpidon mukaisiin tavarakauppätietoihin.

Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppatilastossa kirjattava tavara- tai palvelutransaktio perustuu taloudellisen omistajuuden muutokseen, kun taas Tullin ulkomaankauppatilastossa mitataan rajat ylittävää kauppaa. Molemmat sisältävät myös konsernien sisäisen ulkomaankaupan.

Tilastokeskuksen julkaiseman tavarakaupan tietojen pohjana käytetään Tullin julkaisemia tavarakaupan tietoja, joihin tehdään maksutasemanuaalin edellyttämiä käsitteellisiä muutoksia. Muutokset sisältävät tavaroiden tuontiin liittyvän CIF-FOB-vähennyksen¹, välityskaupan, valmistuttamiseen liittyvät lisäykset ja poistot sekä muut tavarakaupan lisäykset ja poistot, kuten alustoimitusten tuonnin, palautukset, salakuljetuksen ja yksityishenkilöiden käymän verkkokaupan.

Palveluviennin kasvu on korvannut Nokian romahduksen.
Lähde: YLE-uutiset 27.11.2017

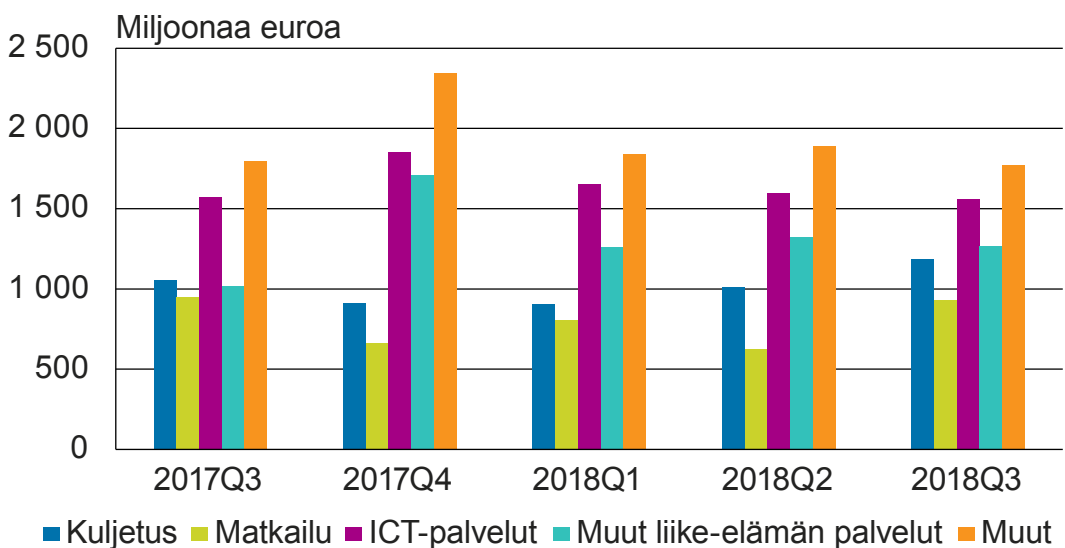
1 FOB-arvoon päästään kun rahti- ja vakuutuskustannukset lastaussataman ja määräsätaman välillä vähennetään Tullin tilastoimasta CIF-arvoisesta tavaratuonnista.

Palveluiden ulkomaankaupan tiedot kuvaavat suomalaisten talousyksiköiden ulkomailta ostamien tai ulkomaille myymien palveluiden arvoa. Palveluiden tilastointi kattaa yritysten välisten liike-elämän palveluiden ohella myös matkailuun ja rahoitukseen liittyvät palvelut. Palvelueräjaotteluna käytetään EBOPS-luokitusta (The Extended Balance of Payments Services Classification), joka on palveluiden ulkomaankaupan käsikirjan (Manual on International Trade in Services) mukainen kansainvälinen luokitus. Maajaotteluna käytetään maksutasetilastoinnin maaluokitusta ja tiedot julkaistaan palveluerittäin ja maittain.

Palveluiden ulkomaankaupan tietojen laatimiseen käytetään sekä yrityksille kohdistettavaa suoraa tiedonkeruuta että muista taloustilastoista johdettua tietoa.

Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankaupan tilastosta saadaan tieto koko Suomen ulkomaankaupan yli- tai alijäämästä (tavaroiden ja palveluiden tase) ja erityisesti tietoja palveluiden ulkomaankaupan kehityksestä. Tilastoa käytettäessä tulee muistaa, että se perustuu taloudellisen omistajuuden muutoksiin, minkä vuoksi tavaroiden ulkomaankaupan tiedot eroavat Tullin ulkomaankauppatilaston tiedoista.

Kuvio 4. Palveluiden vienti palveluerittäin

Lähde: Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa 2018, julkaistu 14.12.2018, Tilastokeskus

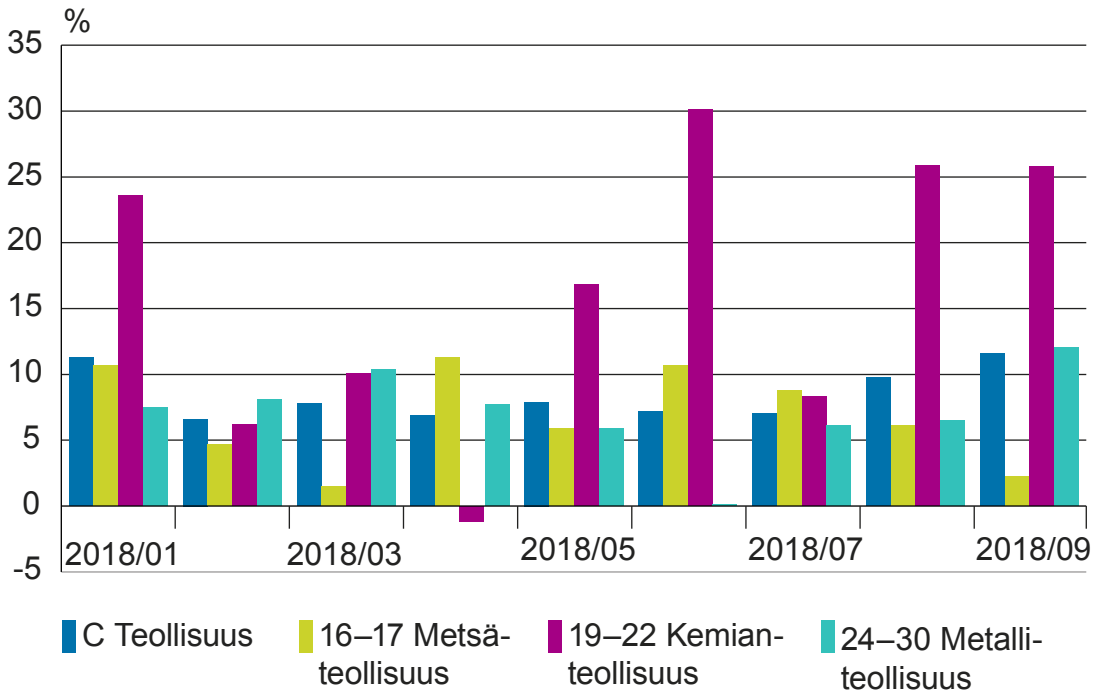
3.3 Teollisuuden vientiliikevaihto

Tilastokeskus julkaisee Teollisuuden liikevaihtokuvaajan yhteydessä myös kuukausittaista **teollisuuden vientiliikevaihdon indeksii**. Se kuvaa teollisuusyritysten liikevaihdon sitä osuutta, joka syntyy myynnistä ulkomaille. Aineistona käytetään toimialojensa suurimmille yrityksille kohdistettavaa myyntitiedustelua ja muiden yritysten osalta Verohallinnon arvonlisäveroaineistosta johdettavia yritystasoisia vientitietoja, jotka sisältävät yritysten verottoman liikevaihdon, tavaroiden viennin EU-alueelle sekä palveluiden viennin EU-alueelle. Tilastoa tuotetaan tällä hetkellä kuukausittain 75 päivän viiveellä tilastointikuukauden päättymisestä. Indeksisarjat julkaistaan teollisuuden kaikilta toimialaluokituksen 2-numerotasoilta (TOL) sekä useilta toimialayhdistelmiltä kuten paperiteollisuus, metalliteollisuus jne.

Vientiliikevaihtoindeksin vahvuutena on, että aineisto kattaa kaikki teollisuustoimialojen yritykset, ja se, että vientikäsitem sisältää sekä tavaroiden että palveluiden myynnin. Eroa Tullin julkaisemiin toimialoittaisiin tavarakaupan vientitietoihin syntyy seuraavista aineistoon liittyvistä syistä: Tullin ulkomaankauppatilastossa tilastoinnin ehtona on, että tavara liikkuu fyysisesti Suomen rajan yli (poikkeuksena laivat ja lentokoneet). Vientiliikevaihto taas määritellään omistajuuden vaihtumisen perusteella. Aineistoissa voi olla myös ajallista eroa: Vientiliikevaihto kohdistuu kuukausille pääsääntöisesti suoriteperusteisesti, kun taas Tullin aineistoon toimitukset kirjataan laskutusajasta riippumatta yhdellä kertaa silloin, kun kaikki samaan toimitukseen liittyvät osatoimitukset on lähetetty.

Teollisuuden vientiliikevaihdosta tuotetaan myös aluetietoja osana Tilastokeskuksen **Asiakaskohtaisen suhdannepalvelun** tietopalvelua. Alueelliset vientiliikevaihdot muodostetaan jakamalla yritysten kuukausitasoiset vientitiedot alueille yritysrekisterin toimipaikkatason vuosiliikevaihtojen avulla. Alueellisia vientitietoja käyttävät mm. maakuntien liitot ja muut aluetahot. Myös Tulli julkaisee alueellisia tavaravientitietoja.

Kuvio 5. Teollisuuden vientiliikevaihdon vuosimuutokset 1–9/2018

Lähde: Teollisuuden liikevaihtokuvaaja, julkaistu 13.12.2018, Tilastokeskus

3.4 Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa

Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa ja Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla -tilastot kuvaavat globaalien yritysten rakenteita ja yritystoiminnan kansainvälistymistä. Näiden tietojen avulla voidaan arvioida Suomessa toimivien yritysten omistusrakennetta, EU:n sisämarkkinoiden vaikutusta suomalaisyritysten toimintaan ja suomalaisomisteisten yritysten kilpailukykyä maailmalla.

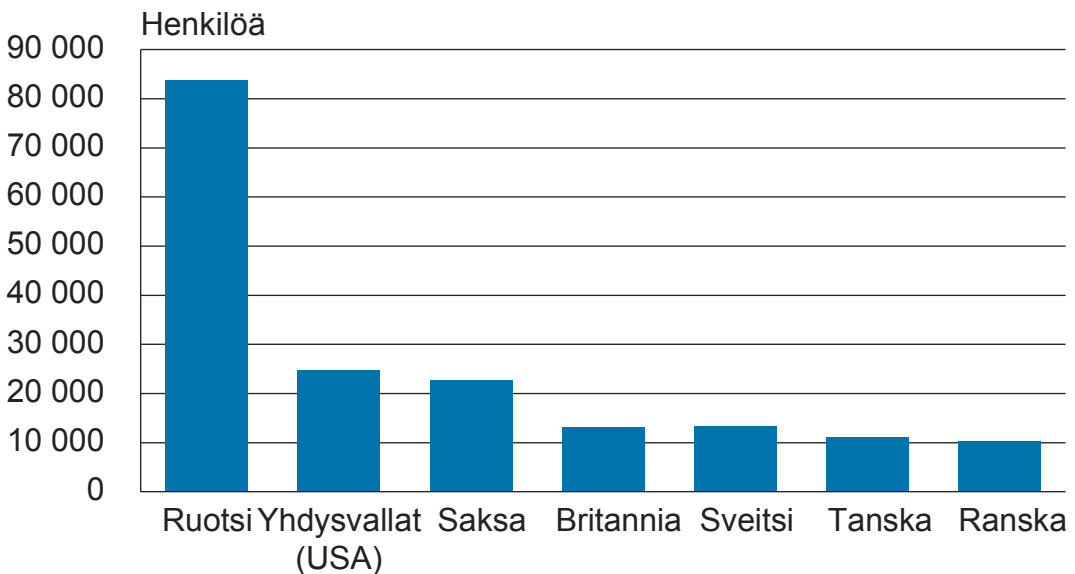
Vuosittain julkaistava [Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa](#) (IFATS) kuvaa Suomessa sijaitsevien ulkomaisten tytäryhtiöiden toimintaa. Yhtiö tilastoidaan ulkomaiseksi, mikäli siinä perimmäistä määräysvaltaa käyttävä taho sijaitsee Suomen ulkopuolella. Tämä taho on useimmiten yritys, jonka omistusosuus yhtiöstä on yli 50 prosenttia. Tilastossa julkaistaan ulkomaalaisomisteisten yritysten lukumäärä, henkilöstömäärä ja liikevaihtotietoja toimialoittain ja omistajamaittain.

Yhdessä muiden rakenne- ja tilinpäätöstilastossa mukana olevien yritysten kanssa ulkomaalaisomisteiset yritykset muodostavat koko Suomessa toimivan yritysjoukon. Vuoden 2017 tilastotietojen mukaan ulkomaiset yritykset työllistivät 17,5 prosenttia Suomessa toimivien yritysten henkilöstöstä ja kattoivat runsaat 22 prosenttia Suomessa toimivien yritysten liikevaihdosta.

Tilaston aineisto muodostuu hallinnollisista aineistoista (mm. Verohallinnolta saadut tiedot) sekä Tilastokeskuksen suoraan yrityksiltä keräämistä tiedoista. Tilasto julkaistaan kerran vuodessa noin 12 kuukautta tilastovuoden päättymisen jälkeen.

Tilaston avulla voi seurata ulkomaisten yritysten investointeja Suomessa sekä arvioida ulkomaalaisomisteisten yritysten roolia. Tilastoa käytetään myös ulkomaisten yritysten arvoketjujen tarkasteluun. Ulkomaisten omistusten suhteellista osuutta eri toimialoista voi seurata jonkinlaisena Suomen vahvuuksien indikaattorina (ulkomaiset yritykset haluavat kilpailuetua tai vahvuuksien lähteille päättäessään toimintonsa sijoittelusta).

Kuvio 6. Ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilöstömäärät Suomessa 2017

Lähde: Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa, julkaistu 18.12.2018, Tilastokeskus

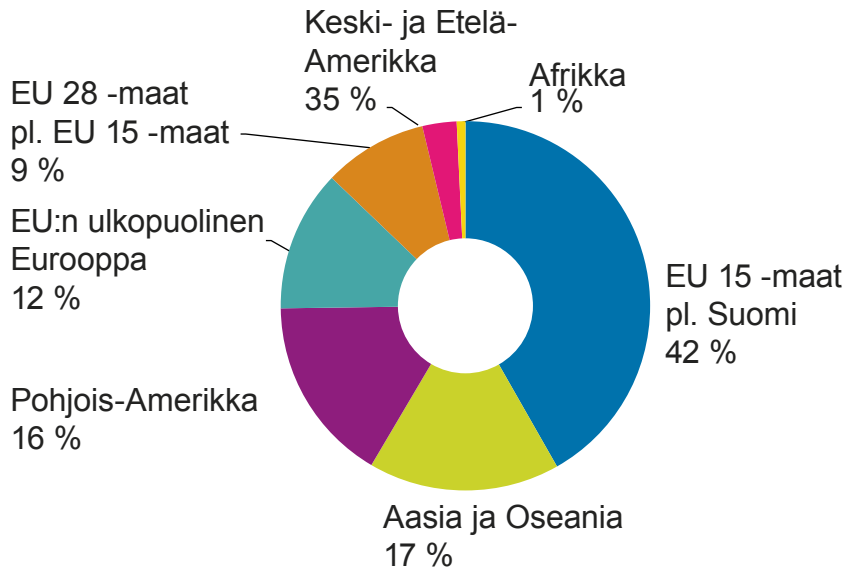
3.5 Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla

[Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla -tilasto \(OFATS\)](#) tuottaa vuositason tietoja suomalaisten yritysten ulkomailla sijaitsevien tytäryhtiöiden ja sivuliikkeiden lukumäärästä, toiminnasta ja sijainnista. Se kuvaa suomalaisten yritysten liiketoiminnan maailmanlaajuisista sijoittumista ja sisältää ulkomailla sijaitsevan toiminnan merkittävyyttä osoittavia ominaisuustietoja, kuten henkilöstön lukumäärä, henkilöstömenot, bruttoinvestoinnit aineelliseen käyttöomaisuuteen ja liikevaihto.

Tilasto perustuu suoraan yrityksiltä kerättyyn tietoon ja se pyrkii kattamaan koko suomalaisten tytäryhtiöiden kentän. Haasteita tähän kuitenkin aiheuttaa konsernirekisterin kattavuus vain muutamia tytäryhtiöitä omistavien pienten tai uusien konsernien osalta. Pienet ja uudet konsernit näkyvät konsernirekisterissä tyypillisesti vuoden parin viiveellä. Tilasto julkaistaan tällä hetkellä vuosittain noin 17 kuukauden viiveellä.

Tilastoa käytetään suomalaisyritysten ulkomaisten reaali-investointien arviointiin, tytäryhtiöiden sijoittumisen seurantaan (yritysten lukumäärät, henkilöstöt ja toimialat) sekä suomalaisyritysten arvoketjujen arviointiin. Tietojen avulla voi selvittää, minkä laajuisista suomalaisten yritysten toiminta on eri maissa ja verrata sitä kotimaan toimintoihin.

Kuvio 7. Suomalaisessa omistuksessa olevien yritysten liikevaihto ulkomailla vuonna 2016

Lähde: Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla 2016, julkaistu 6.6.2018, Tilastokeskus

3.6 Ulkomaiset suorat sijoitukset

[Ulkomaiset suorat sijoitukset -tilasto](#) kuvaa vuosittain sijoitustoimia, jotka perustuvat merkittävään vaikutusvaltaan tai määräysvaltaan sijoituskohteessa. Käytännössä tilasto kuvaa monikansallisten konsernien kotimaisten ja ulkomaisten konserninosien välisiä rahoitustaloustoimia ja niistä syntyviä saamis- ja velkoja sekä kansainvälisiä yrityskauppoja. Tilaston tietojen avulla voidaan arvioida talouden globaalistumisen astetta. Ulkomaiset suorat sijoitukset -tilasto on osa maksutasetilastoinnin kehikkoa, mutta julkaistaan kerran vuodessa omana tilastonaan noin 10 kuukautta tilastovuoden päättymisen jälkeen.

Ulkomaiset suorat sijoitukset Suomeen kasvoivat selvästi

30.10.2015 09:18

SIOITTAMINEN

PÄÄOMASIOITTAMINEN

Suomeen tuli suoria sijoituksia viime vuonna 13 miljardia euroa nettomääräisesti.

Voimakas kasvu edellisvuodesta johtui erityisesti yrityskaupoista, joissa merkittäviä suomalaisessa omistuksessa olleita yrityksiä siirtyi joko kokonaan tai osittain ulkomaalaisomistukseen. Viime vuonna muun muassa ruotsalainen teräsyhtiö SSAB osti Rautaruukin.

Myös monikansallisten konsernien sisäiset lainajärjestelyt lisäsivät suoria sijoituksia Suomeen.

Yrityskaupat kasvattivat ulkomaisia sijoituksia Suomeen
Lähde: Kauppalehti 30.10.2015

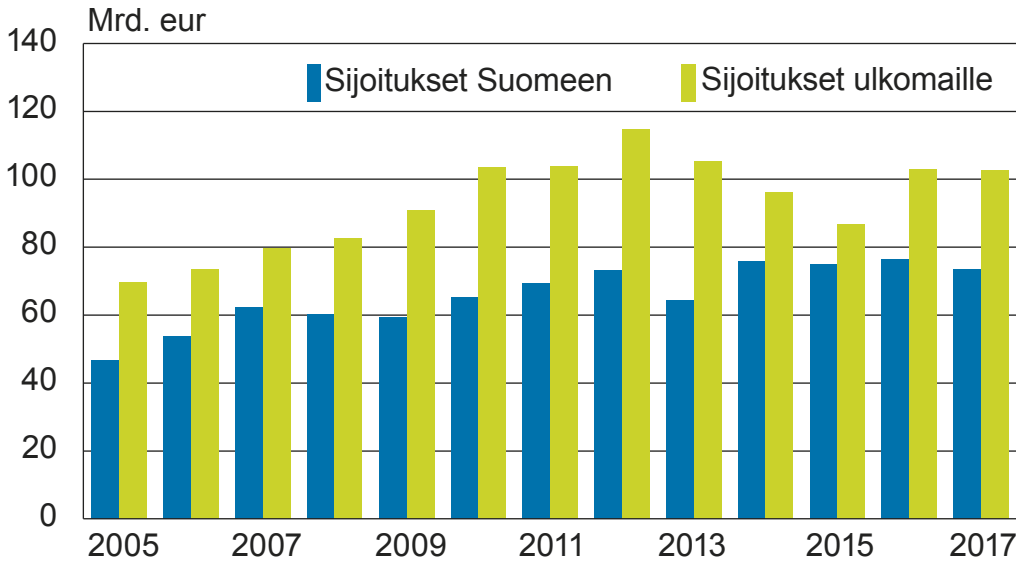
Tilaston tärkeimmät tietolähteet ovat Tilastokeskuksen vuosittainen tilinpäätöspohjainen kyselytutkimus ulkomaisista rahoitussaamisista ja -veloista. Tarvittaessa joiltakin vastaajista pyydetään erillinen selvitys yrityskaupoista ja fuusioista. Vuosikysely pohjautuu otantaan, jossa vastaajat valitaan siten, että noin 95 % suorien sijoitusten kantojen arvosta saadaan katettua.

Tilastoa käytetään Suomen sijoitusvetovoiman tarkasteluun sekä Suomeen ja Suomesta tapahtuvan sijoitustoiminnan arviointiin. Sijoitustietoja tarkastellaan maittain ja seurataan merkittäviä muutoksia.

Tilaston tulkitaan usein virheellisesti kuvaavan talouden reaali-investointeja, vaikka tilasto kuvaa kotimaisten ja ulkomaisten yksiköiden välisiä rahoitustaloustoimia ja niistä syntyviä saamisia ja velkoja. Suorat sijoitukset tilastoidaan

yleensä välittömän vastapuolen maan mukaan, minkä vuoksi se ei tarjoa monimutkaisempien omistusketjujen osalta laadukasta kuvausta perimmäisistä sijoituskohteista. Tilasto ei myöskään pysty tiedonkeruun otanta-asetelmasta johtuen tarjoamaan luotettavaa tietoa pieniin kasvuyrityksiin liittyvistä ulkomaisista sijoituksista, vaikka tarvetta tällaiselle tiedolle olisi.

Kuvio 8. Ulkomaisten suorien sijoitusten sijoituskannat 2005–2017

Lähde: Ulkomaiset suorat sijoitukset 2016, julkaistu 31.10.2018, Tilastokeskus

3.7 Maksutasetilasto ja ulkomainen varallisuusasema

[Maksutasetilasto](#) kuvaa kansantalouden ulkoista tasapainoa sekä reaali- että rahoitustalouden näkökulmista. Maksutase kattaa liiketoimet ja sijoitukset, jotka tehdään kansantalouteen kuuluvien talousyksiköiden (kotimaassa asuvien) ja muuhun maailmaan kuuluvien talousyksiköiden (ulkomailla asuvien) kesken. Ulkomainen varallisuusasema kuvaa rahoitustaseen pääomavirroista syntyneitä ulkomaisia saamis- ja velkavarantoja.

MAKSUTASE

Viennin alamäki jyrkkeni - vaihtotase nipin napin tasapainossa

15.3.2016 09:27

TALOUS JA POLITIIKKA

Suomen vaihtotase oli lievästi ylijäämäinen viime vuoden loka-joulukuussa, kertoo Tilastokeskus.

Viennin alamäki jyrkkeni tammikuussa ja Suomen vaihtotase jäi 0,1 miljardia alijäämäiseksi, kertoo [Tilastokeskus](#).

Maksutaseen mukainen tavaravienti laski 9 prosenttia vuoden takaisesta. Tavaratuonti laski 8 prosenttia. Maksutaseen mukaisen kauppataseen alijäämä oli 0,1 miljardia euroa.

Olet lukenut 2/5 maksutuutista.

Te

Talouselämä

Ota yhteyttä

f

t

in

Uusimmat

1

11:54 KAUPPA

Heku-ketju vaiken kokonaan menekistä toivotti uuden kilpailutervetulleeksi

2

11:27 PANKIT

"Italian Robin Hood" rikkailta, jotta köyhi lainoja - pankinjohtajan vankilan, mutta jäi kodittomaksi

3

11:15 SISÄPIIRI

Näin kroatilainen liili Danko Koncar otti hankkeen suomalaisen Afaraki Kakkonen: "Luottamus suurta"

Viennin vähentyminen painoi Suomen vaihtotaseen alijäämäiseksi
Lähde: Talouselämä 15.3.2016

Maksutasetilasto ja ulkomainen varallisuusasema ovat osa kansantalouden tilinpidon laskentakehikkoa. Maksutaseessa tuotettavia sektoritietoja käytetään tilinpidon Ulkomaat-sektorin lähteenä.

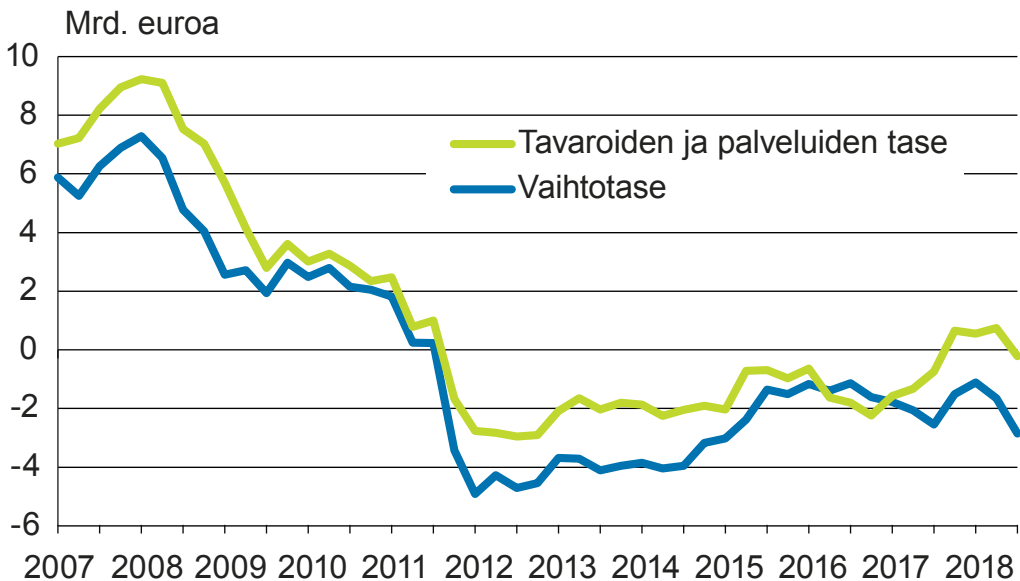
Maksutasetilaston laatimiseen käytetään sekä suoria tiedonkeruita että muista taloustilastoista johdettuja tietoja. Tulli kerää tietoja tavaroiden ulkomaankaupasta. Tietoihin tehdään täydennyksiä, jotta päästään maksutaseen mukaiseen

tavarakauppaan. Tilastokeskus ja Suomen Pankki keräävät tiedot palveluiden kansainvälisestä kaupasta, tulojen uudelleenjaosta ja pääomansiirroista sekä tiedot rahoitustaseesta ulkomaisen varallisuuden tilastointia varten.

Kuukausittainen maksutase julkaistaan noin 6 viikon kuluttua tilastokuukauden päättymisestä. Julkistus pitää sisällään tiedot maksutaseesta, vaihtotaseesta sekä rahoitustaseesta. Lisäksi tietoja julkistetaan neljännesvuosittain ja vuositiedot valmistuvat tilastovuotta seuraavan vuoden syyskuussa.

Tilastoa käytetään vaihtotaseen ja pääomavirtojen seurantaan, Suomen ulkomaankaupan ja ulkomaisen varallisuusaseman tarkasteluun sekä palveluviennin ennakkotietojen ja suorien sijoitusten seurantaan. Maan vaihtotaseen ja nettovarallisuusaseman (velkaantuminen) yhteys on monimutkainen – erityisesti arvopapereihin liittyvät arvomuutokset vaikeuttavat tulkintaa.

Kuvio 9. Vaihtotase ja tavaroiden ja palveluiden tase, 12 kuukauden liukuva summa

Lähde: Maksutase ja ulkomainen varallisuusasema, julkaistu 14.12.2018, Tilastokeskus

3.8 Kansantalouden tilinpito

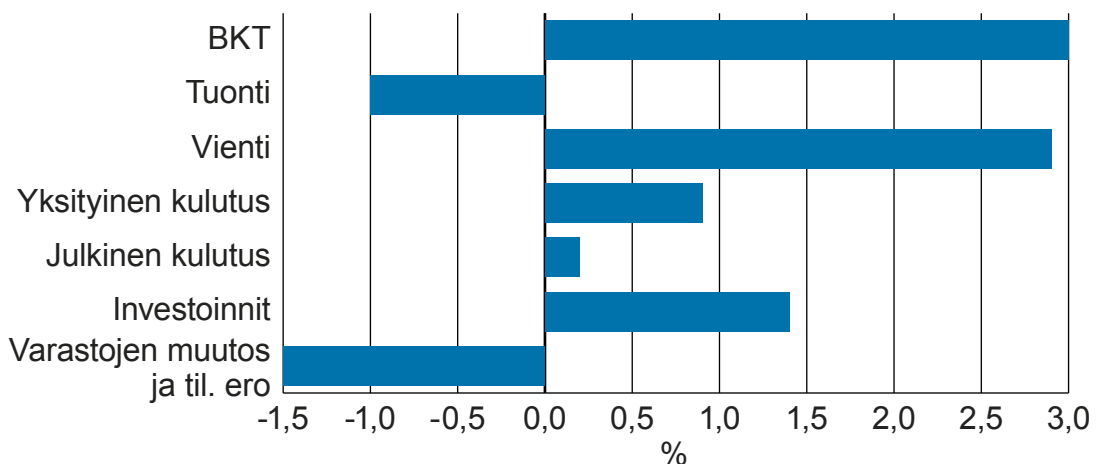
[Kansantalouden tilinpito](#) tarkastelee tuotantoa, tulonmuodostusta, rahoitus-asemaa, varoja ja velkoja ym. talouden osa-alueita sekä kotimaisten sektorien että ulkomaiden näkökulmasta. Suomen ja ulkomaiden väliset tapahtumat näkyvät tilinpidon ulkomaat-sektorin luvuissa. Ulkomaisia taloustoimia ei eritellä maittain, mutta vastaavat maaerittelyt löytyvät maksutaseesta. Tietoja julkaistaan osana vuositilinpitoa ja neljännesvuositilinpitoa sekä Neljännesvuosittaiset sektoritilit ja Rahoitustilinpito-tilastoissa.

Muista tilastoista poiketen tilinpidossa tuontia ja vientiä tilastoidaan sekä käyvin että kiintein hinnoin. Tarjonta- ja käyttötaulukujen sisältämien taloustoimikohtaisten tuotetietojen perusteella on lisäksi mahdollista analysoida mm. kotimaisen tuotoksen, välituotekäytön ja investointien tuonti- ja vientipanoksia.

Esimerkki 1:

Nettovienti (vienti miinus tuonti) on kulutuksen ja investointien ohella keskeinen bruttokansantuotteen kysyntäerä. Viennin ja tuonnin volyyminmuutokset selittävät osaltaan bkt:n volyyminmuutosta (kuvio 10).

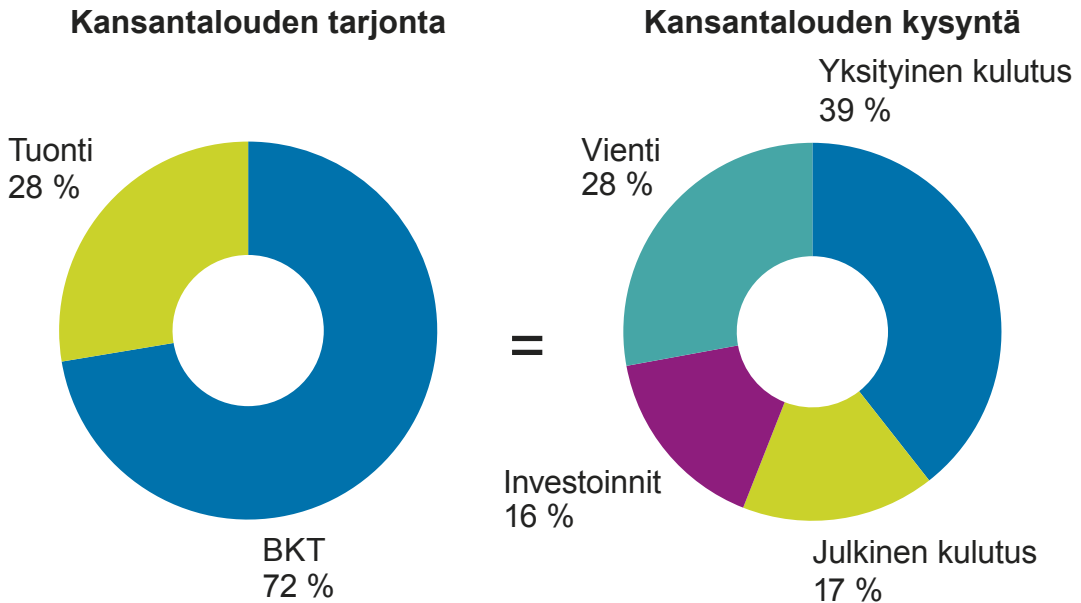
Kuvio 10. Bruttokansantuotteen kontribuutiot 2017: kysyntäerien vaikutus bkt:n muutokseen

Lähde: Kansantalouden tilinpidon tiedotustilaisuus 16.3.2018

Tilinpidon tiedoista voidaan laskea myös erilaisia tunnuslukuja. Esimerkiksi viennin osuus kansantalouden kokonaiskysynnästä kuvaa sitä, mikä osuus kokonaiskysynnästä menee vientiin.

Kuvio 11. Kansantalouden tarjonta ja kysyntä vuonna 2017

Lähde: Kansantalouden tilinpito. Tilastokeskus

Vienti voidaan suhteuttaa myös bkt:hen esimerkiksi maavertailuissa kuvaamaan bruttoviennin suhteellista kokoa eri kansantalouksissa. On hyvä muistaa, että viennin bkt-osuutta tämä suhdeluku ei kuitenkaan kuvaa. Esimerkiksi vuonna 2017 Suomen **viennin suhde bkt:hen** oli 38 %, kun vastaava luku Luxemburgin kohdalla oli 230 %.

Tilinpidoissa kulmineituvat monet globalisaatioon liittyvistä tilastointihaasteista, alkaen kotimaisen tuotannon ('domestic') käsitteellisestä rajaamisesta ja päätyen vaikkapa Irlannin bkt:n hurjiin kasvulukuihin vuonna 2015, joiden taustalla olivat monikansallisten yritysten aineettoman pääoman siirrot maasta toiseen. Näitä tilinpitoon liittyviä kehittämistarpeita käsitellään tarkemmin globaalien tuotannon luvussa 4.

3.9 Globalisaation uudet tietolähteet

Yritysten toimintojen pilkkoutuessa edelleen yhä pienempiin osiin ja eri maihin tarvitaan uutta tietoa globaalista arvon muodostuksesta ja Suomen roolista näissä arvoketjuissa. Kotimaisen talouspolitiikan harjoittamiseen tarvitaan puolestaan tietoa suomalaisten työpaikkojen kytköksistä maailmantalouteen ja näihin arvoketjuihin. Tämän kaltaisia tietoja ei pystytä helposti keräämään mistään yksittäisestä tietolähteestä, vaan niiden tuottaminen edellyttää aineistojen yhdistelyä. Viime vuosina arvoketjujen ja kotimaassa arvonlisää synnyttävän ulkomaankaupan kuvausta on lähdetty edistämään monissa kansainvälissä kehittämishankkeissa.

Arvoketjuihin liittyvään tietotarpeeseen pyritään vastaamaan mm. Eurostatin vetämässä ISS-projektissa (**International Sourcing Survey**), jossa kerätään tiedot yritysten ulkoistamisesta kotimaassa ja kansainvälisesti sekä toimintojen siirrosta takaisin kotimaahan. Määrävuotista tiedonkeruuta sekä tilaston laadintaa ollaan viemässä osaksi valmistelussa olevaa yritystilastojen puiteasetusta (FRIBS). Tiedot kerätään toiminnoittain, jotta asiat olisi viety lähemmäs yritysten käytäntöjä. Yrityksiltä tiedustellaan kotimaahan tai ulkomaille ulkoistettuja toimintoja sekä näiden toimenpiteiden henkilöstövaikutuksia (syntyneet ja menetettyt työpaikat). Lisäksi tiedustellaan toimintojen siirtoa takaisin Suomeen sekä sen työllisyysvaikutuksia. Yrityksiltä kysytään myös kannusteita ulkoistamiseen sekä merkittävimpiä ulkoistamisen esteitä. Viimeisin tiedonkeruu on toteutettu keväällä 2018 ja tuloksia tutkimuksesta on julkaistu vuoden 2018 lopulla.

Myös Eurostatin rahoittamassa **Micro data linking** -projektissa tuotetaan uutta tietoa globalisaatioon liittyen. Projektissa on tuotettu mikrotason yritystietokanta, joka koostuu yritysrekisterin, tilinpäätöstietojen, tavaroiden ja palveluiden ulkomaankaupan, tietotekniikan käyttö yrityksissä, tytäryhtiöiden, tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja yritysdemografian aineistoista. Yhdistelmäaineisto mahdollistaa uudenlaisen yritystoiminnan analysoinnin. Aineistosta on muodostettu taulukoita kuvaamaan mm. pk-yrityksiä ja niiden kuulumista konserneihin tai yritysryhmiin, born globals -yrityksiä, ulkomaalaisomisteisia yrityksiä, kasvuyrityksiä sekä palveluiden että tavaroiden ulkomaankauppaa käyviä yrityksiä.

MDL-yritystietokannan pohjalta tehdään myös lisäanalyysia Nordic Innovatio-
nin rahoittamassa pohjoismaisessa yhteistyössä vuosina 2018 – 2019 (Nordic
Countries in value creation of global firms). Projektissa tutkitaan kasvuyritys-
ten vaikutuksia työllisyyteen ja ylipäänsä kasvun edellytyksiin. Julkaisukanavina
näille tilastoille on käytetty [Eurostatin ”Statistics Explained” -ensyklopediaa](#),
Tilastokeskuksen [toimialoittaista yritystietopalvelua](#) sekä analyysiraportteja.

Lisäksi on tuotettu tietoa eri yritystyyppien kauppakumppaneista. Globaaleja
arvoketjuja analysoitiin OECD:n kanssa tehdyssä projektissa, jossa nk. TiVA-
tietokantaan (ks. seuraava kappale) täydennettiin yritysluokituksia, jolloin lop-
putuloksena oli tuore näkökulma globaaleihin arvoketjuihin ja pohjoismaisten
yritysten rooleihin niissä.

OECD:n ja WTO:n yhteishanke TiVA (Trade in Value Added) tarjoaa arvo-
kasta tietoa muun muassa ulkomaankaupan, globaalien arvoketjujen, talouskas-
vun ja tuottavuuden tutkimukseen.

TiVA-hankkeen keskeisintä sisältöä on kansallisten ulkomaankauppatilastojen
sekä kansantalouden tilinpidon tarjonta- ja käyttötaulukoiden yhdistäminen
maailmanlaajuiseksi arvoketjujen tutkimuskehikoksi. TiVA-kehikkoa on laa-
jennettu myös liittämällä siihen tietoja ulkomaisista sijoituksista ja niiden ker-
ryttämistä tuotoista. Tuottotietojen lisääminen on tärkeää, sillä osa kansallisesta
arvonlisäyksestä ohjautuu osinkoina ja korkomenoina ulkomaisille omistajille.

Vuoden 2017 syksyllä OECD julkaisi maittaisia TiVA-indikaattoreita. Julkai-
sun uusimmat indikaattorit koskivat vuosia 2014 tai 2015. Vuoden 2014 luvut
perustuvat maailmanlaajuiseen Panos-tuotos-tietokantaan (ICIO), ja vuoden
2015 indikaattorit on tuotettu menetelmällisesti. TiVA-tietokanta sisältää tie-
toa mm. toimialojen kotimaasta ja ulkomailta hankkimista välituotteista, toimi-
alojen tuottamien hyödykkeiden väli- ja lopputuotekäytöstä Suomessa ja muissa
maissa sekä arvonlisäperusteisesta viennistä toimialoittain.

OECD:n kanssa on käyty keskusteluja miten indikaattorien tuotantoaikataulua saataisiin nopeutettua oleellisesti hyödyntäen nopeammin valmistuvia tilastoaineistoja sekä erilaisia menetelmiä. Näiden keskustelujen pohjalta OECD ja Tilastokeskus ovat käynnistäneet yhteisprojektin vuodelle 2019, jossa tutkitaan mahdollisuudet tuottaa ennakkollisia TiVA-indikaattoreita noin yhden vuoden julkaisuviiveellä, mikä käytyjen keskustelujen perusteella olisi riittävän nopea aikataulu talouspolitiikan suunnitteluun ja seurantaan sekä kauppaneuvottelijoiden tarpeisiin.

Yhteisprojektin tavoitteena on kehittää Suomen TiVA-indikaattoreiden ajantasaisuutta ja hienojakoisuutta:

- Kehitetään menetelmiä Suomen tarjonta- käyttötaulukoiden ennakon tuottamiseksi, mikä mahdollistaa TiVA-indikaattorien tuotannon nopeuttamisen
- Yhdistellään aineistoja ja kehitetään menetelmiä laajennettujen TiVA-indikaattorien tuottamiseksi tarkemmalla tasolla (tarkemmalla toimialatasolla, yritystyypeittäin ja mahdollisesti tuoteryhmittäin)
- Tuotetaan indikaattoreita globalisaation vaikutuksista työpaikkoihin ja palkkoihin

4 Globaalin tuotannon käsittely taloustilastoissa

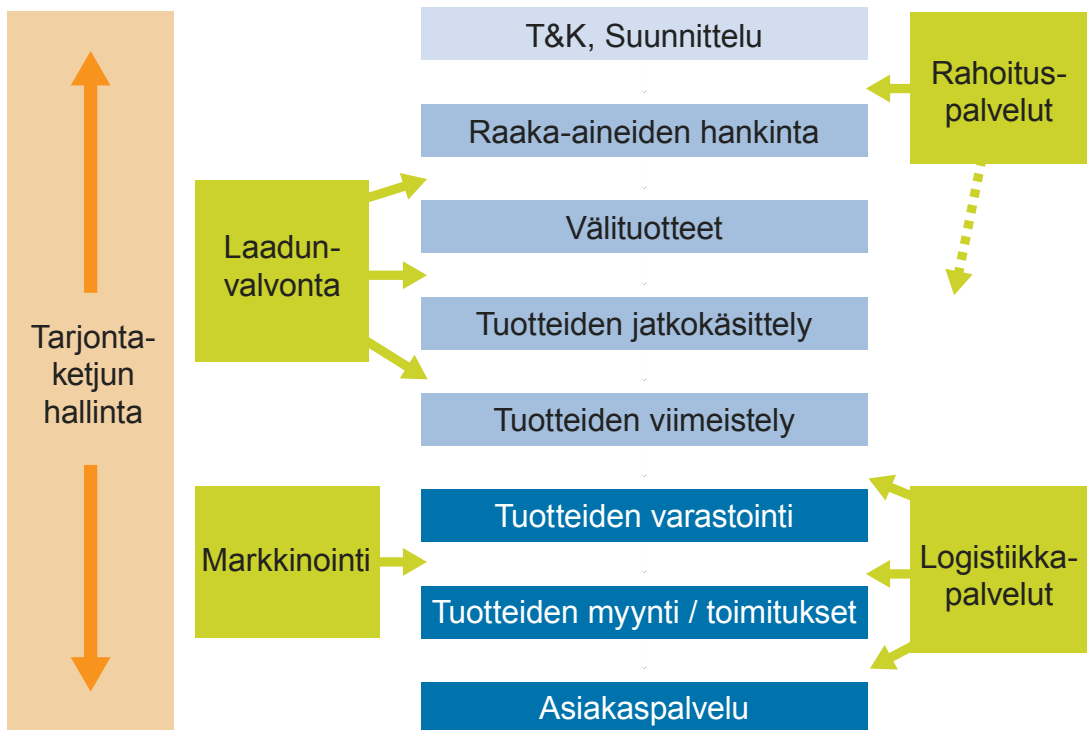
Tässä luvussa käsitellään globaalin tuotannon käsitteistöä ja määritelmiä sekä niiden soveltamista taloustilastoissa. Globaalin tuotannon kuvautumista tarkastellaan sekä kansantalouden tilinpidon että relevanttien yritystilastojen näkökulmasta.

4.1 Globaalin tuotannon määritelmä

Globaalilla tuotannolla tarkoitetaan toimintojen ja tuotantovaiheiden pilkkomista osiin, joista osan yritys on siirtänyt tai ulkoistanut ulkomaille. Siirto voi koskea sekä tavaroita että palveluita, kuten alla olevan kuvion esimerkissä.

Kuviossa sinisellä merkityt vaiheet ja toiminnot kuvaavat varsinaista tuotantoprosessia, alkaen tuotteen suunnittelusta ja tarvittavien raaka-aineiden hankinnasta päätyen valmiin tuotteen vähittäiskauppaan ja asiakaspalveluun. Vihreällä merkityt vaiheet kuvaavat tuotantoprosessin hallintaan liittyviä toimintoja, kuten laadunvalvontaa, markkinointia, rahoitus- tai kuljetuspalveluita. Koko ketjun hallinnointi kuuluu emoyhtiölle (kuten kuviossa) tai osin tytäryhtiöiden vastuulle.

Kuvio 12. Esimerkki tuotantoketjun pirstaloitumisesta

Lähde: Guide to Measuring Global Production (UNECE, 2015)

Globaalia tuotantoa koskevaa kansainvälistä typologiaa ja ohjeistusta on kehitetty lähinnä kansantalouden tilinpidon ja maksutaseen kehikossa (SNA 2008/EKT 2010 ja BPM6). EU:n yritystilastojen puiteasetuksen, FRIBS:n, myötä globaalia tuotantoa koskevaa ohjeistusta ollaan lisäämässä myös yritystilastointia koskeviin käsikirjoihin. Niissä tavoitellaan mahdollisimman yhdenmukaista käsittelyä tilinpidon kanssa tilaston kuvauskohde ja tarkoitus huomioon ottaen.

4.2 Tilastointiyksiköt ja taloudellinen omistajuus

Keskeisiä kysymyksiä tilastoinnissa yleisesti, ja erityisesti monikansallisten yritysten tilastoinnissa, ovat tilastointiyksikkö ja sen kansallisuus sekä mahdollinen taloudellisen omistajuuden muutosten noudattaminen tilaston kirjauksissa. Näiden määrittelyjen perusta on kuvattu esimerkiksi kansantalouden tilinpidon ja maksutaseen laadintaa ohjaavissa manuaaleissa².

Tilastointiyksiköllä on vaikutuksia niin tilaston tuotantoon kuin tulkintaan-kin. Tilastointiyksikkö vaihtelee tilastoittain, mikä aiheuttaa osaltaan vertailukelpoisuusongelmia eri tilastojen välille. Esimerkiksi yritysten vuositilastojen tilastointiyksikkö on yritys, kun taas suhdannetilastot perustuvat yritystä tarkempaan toimialayksikköön. Kansantalouden tilinpidossa on puolestaan käytössä tilistä riippuen joko yritys tai toimipaikka.

Tilastointiyksikön kansallisuuden määrittämisessä tulisi huomioida toiminnan sijainnin lisäksi myös sen laajuus ja ajallinen kesto. Esimerkiksi yritysten ulkomaiset sivuliikkeet ja ALV-yksiköt ovat harmaalla alueella ja niihin tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota eri tilastoissa sekä pyrkiä yhtenäisiin käsittelyihin läpi taloustilastojen.

Taloudellinen omistajuus on keskeisistä käsitteistä hankalin ja aiheuttaa paljon tulkintavaikeuksia. Taloudellinen omistajuus kuuluu institutionaaliselle yksikölle, joka päättää muun muassa hyödykkeen, luonnonvaran tai aineettoman oikeuden käytöstä ja huolehtii täten toimintaan liittyvistä riskeistä ja tuotoista.

Globaalin tuotannon kirjaukset perustuvat monissa tilastoissa taloudellisen omistajuuden muutoksiin, jotta toiminnan tulot saadaan näkymään maissa, jonka institutionaalisille yksiköille ne kertyvät. Näin tehdyt kirjaukset ovat paremmin linjassa myös yritysten kansallisten tilinpäätöstietojen kanssa ja osittain

2 System of National Accounts (SNA 2008), The European System on National and Regional Accounts (ESA 2010) ja Balance of Payments and International Investment Position Manual (BPM6).

helpottavat tietojen hankintaa. Varjopuoliin kuuluu mm. tarve korjata perinteisiä maarajojen ylityksiin perustuvia ulkomaankauppatilastoja.

Esimerkkinä voidaan mainita autojen valmistus Suomessa. Tullin ulkomaankauppatilaston mukaan Suomesta viedään henkilöautoja, vaikka tuotannon taloudellinen omistajuus säilyy koko valmistusprosessin ajan ulkomaisella autonvalmistajalla. Sen sijaan taloudelliseen omistajuuteen perustuvissa tilastoissa (kansantalouden tilinpito ja maksutasetilasto) Suomen tuonnista ja viennistä poistetaan sellaiset autojen tuotantoon liittyvät vienti- ja tuontierät, joissa omistajuus ei vaihdu. Suomen vienniksi kirjataan vain autojen kokoonpanotyöstä saatu valmistuspalkkio sekä siinä tarvittut raaka-ainehankinnat Suomesta; samoin Suomeen tuontiin lisätään, jos täällä kokoonpantu auto myydään Suomeen. Kirjaukset vastaavat paremmin suomalaisen yrityksen tulovirtaa ja toiminnan luonnetta.

Taloudellinen omistajuus seuraa yleensä oikeudellista omistajuutta, mutta erityisesti monikansallisten yritysten ja niiden ulkomaisten tytäryhtiöiden välisissä taloustoimissa sen vaihtuminen ei ole itsestään selvää – varsinkaan aineettoman pääoman osalta.

Aineeton pääoma kuten esimerkiksi erilaiset patentit, alkuperäisteokset ja tuotemerkit ovat nykyään yhä merkittävämpiä tuotannontekijöitä sekä tavaroiden että palveluiden tuotannossa, ja niiden siirtäminen maasta toiseen on teknologisen kehityksen seurauksena yhä helpompaa. Aineettomien oikeuksien käytöstä kertyvät tulot on tästä johtuen vaikea kohdentaa taloudellisen omistajuuden perusteella oikein. Erityisen hankalaa niiden kirjaaminen on oikea-aikaisesti, kun monikansallinen yritys uudelleenorganisoii toimintojaan.

Taulukossa 1 seuraavalla sivulla on kuvattu Tilastokeskuksen eri taloustilastojen käyttämät tilastointiyksiköt sekä käytännöt taloudellisen omistajuuden huomioinnissa. Tilastoyksiköitä ja niiden määritelmiä on käsitelty tarkemmin luvussa 2. Yritystilastojen osalta esitetään myös tulevan EU:n yritystilastojen FRIBS-puiteasetuksen tuomat muutokset.

Taulukko 1. Tilastointiyksiköt ja taloudellisen omistajuuden huomiointi eri taloustilastoissa

Tilasto	Voimassa oleva asetus / manuaali	Asetuksen mukainen tilastointiyksikkö	Edellyttääkö voimassa oleva asetus taloudelliseen omistajuuteen perustuvia kirjauksia eli globaalien tuotannon huomiointia	Edellyttääkö FRIBS jatkossa taloudellisen omistajuuden huomiointia
Kansantalouden tilinpito	ESA 2010	Institutionaalinen yksikkö / toimipaikka	Kyllä	n.a
Maksutase	BPM6	Institutionaalinen yksikkö	Kyllä	n.a
Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto	SBS	Yritys / aluetiedoissa paikallisyksikkö	Kyllä	Kyllä
Ulkomaiset tytäryhtiöt	FATS	Yritys	Kyllä	Kyllä
Palvelujen ulkomaankauppa	BPM6	Institutionaalinen yksikkö	Kyllä	Kyllä
Tavaroiden ulkomaankauppa	ITGS (intrastat, extrastat)	Institutionaalinen yksikkö	Ei	Ei
Teollisuustuotanto	PRODCOM	Toimialayksikkö	Ei	Ei
Teollisuuden liikevaihtokuvaaja	STS	Toimialayksikkö	Ei	Kyllä
Teollisuuden uudet tilaukset	Ei ole	Käytössä oikeudellinen yksikkö	n.a	n.a
Teollisuuden volyyymi-indeksi	STS	Toimialayksikkö	Ei	Kyllä
Rakentamisen liikevaihtokuvaaja / volyyymi-indeksi	STS	Toimialayksikkö	Ei	Kyllä
Kauppan liikevaihtokuvaaja	STS	Yritys	Ei	Kyllä
Palvelualojen liikevaihtokuvaaja	STS	Yritys	Ei	Kyllä

Globaalia tuotantoa voi sisältyä kotimaan tuotantoon, kun tilastossa sovelletaan taloudellisen omistajuuden periaatetta. Ulkomailta toimivien tytäryhtiöiden lukuun harjoitettava tuotanto sisältyy kuitenkin aina sijaintimaan bruttokansantuotteeseen.

Nykyisin globaali tuotanto kuuluu makrotilastojen ohella myös osaan yritystilastoista (esim. yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto tai liikevaihtokuvaajat). Liikevaihtokuvaajissa ja volyyymi-indekseissä taloudellisen omistajuuden perustetta ei tällä hetkellä mainita tilastojen asetuksissa tai manuaaleissa, mutta näissä pyritään noudattamaan tilinpidon ohjeistuksia tilastojen yhtenäisyyden vuoksi. Kansainvälisillä tilastofoorumeilla käydään paraikaa keskustelua myös siitä, pitäisikö yritysten kotimaassa tapahtuvaa ja globaalia tuotantoa pyrkiä tilastoimaan erikseen. Globaalin tuotannon laajamittainen sisältyminen vaikkapa jonkin toimialan volyyymi-indeksiin vaikeuttaisi vertailua toimialan kotimaisen työllisyyskehitykseen, mutta toisaalta tuotannon käsite olisi tältä osin yhdenmukainen bkt-laskelmien kanssa.

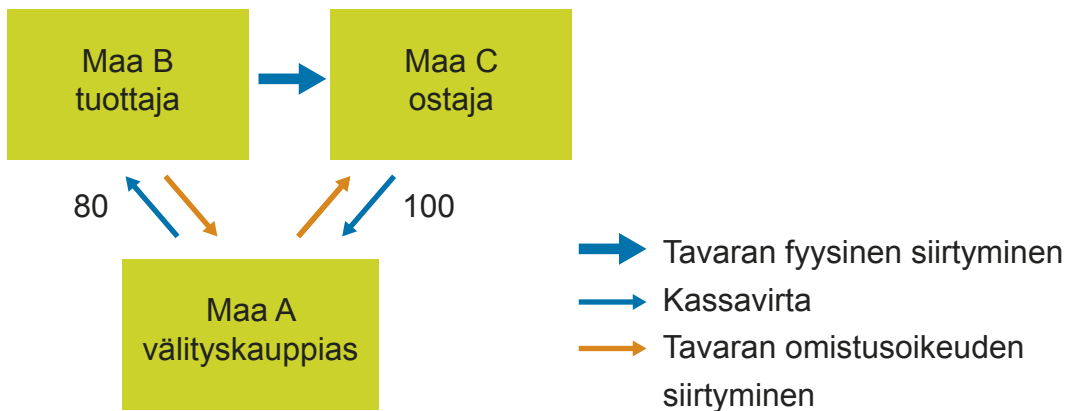
4.3 Globaalit tuotantotavat

Globaalia tuotantoa voidaan tarkastella sekä yksittäisten yritystilastojen että makrotilastojen kuten kansantalouden tilinpidon näkökulmasta, jolloin kuvattava ilmiö ja kiinnostuksen kohde luonnollisesti eroaa. Globaalin tuotannon määritelmiä ja typologiaa on kuitenkin luontevinta tarkastella nimenomaan kansantalouden tilinpidon käsittein.

Globaaleilla tuotantojärjestelyillä voidaan periaatteessa tarkoittaa mitä tahansa tuotannon ulkoistamiseen tai ulkomaille siirtämiseen liittyvää järjestelyä. Tässä raportissa esitellään keskeiset globaalit tuotantotavat (välityskauppa, valmistuttaminen ulkomailta ja tehtaaton tuotanto) ja niihin liittyviä tilastoinnin kehittämistarpeita. Näiden ilmiöiden tilastokirjaukset ovat yhtenevät tilinpidossa ja maksutaseessa, mutta eroavat Tullin ulkomaankauppatilastosta. Lisäksi esitellään muutamia muita Suomenkin kannalta tärkeitä globaaleja tuotantojärjestelyjä (projektitoimittajat ja rakentaminen ulkomailta, aineettomien oikeuksien siirrot).

Välityskaupassa suomalainen yritys ostaa tuotteen ulkomailta ja myy sen ulkomaille eteenpäin muuttumattomana ilman, että tavara käy kotimaassa. Tilinpidon tuotokseen ja tavaravientiin lisätään lähinnä välityskaupasta saatava marginaali, jolloin tilinpidon/maksutaseen mukainen tavaravienti eroaa Tullin tilastosta. Arvonlisäverotuksen mukainen ns. kolmikantakauppa on suppeampi käsite kuin välityskauppa, joka kattaa myös tapahtumat Euroopan Unionin alueen ulkopuolella sekä palveluiden myynnin.

Kuvio 13. Välityskauppias maassa A ostaa tuotteen maasta B ja vie sen maahan C

Valmistuttamisessa suomalainen yritys vie omistamiaan tuotteita ja raaka-aineita jalostettavaksi ulkomaille tai ulkomainen yritys tuo niitä jalostettavaksi Suomeen. Tullin ulkomaankauppatilastossa tämä näkyy Suomen tavaravientinä tai -tuontina. Jalostettavaksi toimitetun tuotteen taloudellinen omistajuus ei kuitenkaan muutu, joten tilinpidossa Tullin tavarakauppatietoja oikaistaan tältä osin.

Lisäksi ulkomaiselle sopimusvalmistajalle maksettu valmistuspalkkio kirjataan palveluiden tuontiin ja suomalaisen sopimusvalmistajan ulkomailta saama valmistuspalkkio palveluiden vientiin.

Tehtaaton tuottaja tarkoittaa yritystä, jolla ei ole omaa valmistusta Suomessa, mutta jonka suunnittelu, tutkimus- ja tuotekehittäminen, hallinto, markkinointi tai arvoketjujen hallinta tapahtuvat kotimaassa. Yritys teettää varsinaisen tuotteen ulkomailta, mutta omistaa valmistuksessa hyödynnettävän aineettoman pääoman (IPP).

EKT 2010 ei sisällä erillisiä ohjeita tehtaattoman tuotannon käsittelystä, vaan se rinnastetaan välityskauppaan. Muutenkin globaalia tuotantoa koskevissa kirjauksissa voi olla eroa, koska EKT 2010:n (ja SNA 2008:n) toimeenpano on monissa maissa vielä kesken.

Tehtaattoman tuotannon marginaali (ulkomailta ulkomaille myynnin marginaali) kirjattiin Suomen tilinpidossa ja maksutaseessa alun perin palveluvientiin, mutta se siirrettiin vuonna 2018 tilastovuodesta 2006 alkaen ko. lopputuotteen mukaiseksi tavaraviennin korjauseräksi.

UNECE:n Global Production -käsikirja³ ehdottaa tehtaattoman tuottajan toimialaksi kauppaa YK:n ISIC Rev.4 mukaan. Samalla kuitenkin todetaan, että tehtaattoman tuottajan IP-panos tuotteen valmistusprosessissa (ja samalla kaupan marginaali) on niin merkittävä, ettei toiminta vastaa perinteistä välityskauppaa. Käytännössä suurin osa maista kirjaa tehtaattomat tuottajat kaupan toimialalle ja osa globaalin tuotantoketjun mukaisesti pääsääntöisesti teollisuuteen. Suomi noudattaa jälkimmäistä käytäntöä.

Projektitoimittajalla tarkoitetaan kotimaassa sijaitsevaa yritystä, joka toimittaa laajoja avaimet käteen -tyyppisiä projekteja ulkomaille. Projektitoimittaja valmistaa itse korkeintaan osan tuotantolaitoksen koneista keskittyen suunnitteluun ja projektihallintaan. Suurin osa projektitoimittajan omista työntekijöistä onkin yleensä toimihenkilöitä. Joissakin tapauksissa projektitoimittaja perustaa ulkomaisen tytäryhtiön tai sivuliikkeen, mutta usein rekisteröityy kohdemaassa ainoastaan esimerkiksi arvonlisäverovelvolliseksi.

Projektitoimittajat käyttävät usein tuloutustapana osatuloutusta. Tämä saattaa vaatia tilinpidossa oikaisua kirjauksiin liikevaihtoa ja varastoja koskien, jotta kysyntä ja tarjonta kohdentuvat ajallisesti oikein. Tyypillisiä projektitoimituksia, joissa käytetään usein myös osatuloutusta, ovat voimalaitokset, paperintuotantolinjat, teleliikenneverkot, tietojärjestelmät, kaasuputkiverkostot, paperi- ja sellutehtaat.

3 Guide to Measuring Global Production, UNECE 2015

Alla olevassa taulukossa on esitetty tiivistetysti projektitoimittajien toimialaluokituksen soveltamisen nykykäytäntö Tilastokeskuksessa:

Projektiyrityksen toiminta	Toimiala
Rakennusten rakentamiseen liittyvä projekti	Rakennuttaminen ja rakennushankkeiden kehittäminen (41100)
Maa- ja vesirakentamiseen liittyvä projekti	Maa- ja vesirakentaminen (42-alkuiset toimialat)
Muut projektitoimittajat (riippumatta siitä onko Suomessa enää tehtaita)	Lopputuotteen mukainen toimiala

Ulkomaisten projektitoimitusten kanssa samantyyppinen ilmiö on **rakentaminen ulkomailla**. Tilastoinnin kannalta olennaista molemmissa on projektin kesto. Alle vuoden kestävät projektit luetaan mukaan projektin toteuttavan **yrityksen sijaintimaan** kansantalouteen, kun puolestaan yli vuoden kestävät projektit luetaan mukaan **projektin sijaintimaan** kansantalouteen. Käytännössä tilastointiohjeistusta on vaikea noudattaa, koska saatavilla ei ole lähdeaineistoja yksittäisiä projekteja ja niiden kestoja koskien.

4.4 Globaali tuotanto eri taloustilastoissa

Globaali tuotanto näkyy eri tilastoissa eri tavoin:

Kansantalouden tilinpidon ohjeistus edellyttää, että kotimaisten yksiköiden harjoittama globaali tuotanto kirjataan Suomen tuotantoon. Suhdannetilastojen kohdalla vastaava ohjeistus on vielä kesken, mutta lähtökohtaisesti niiden olisi tarkoitus noudattaa tilinpidon rajauksia.

Rakenne- ja tilinpäätöstilastoissa kirjataan ulkomailla syntynyt liikevaihto suomalaisen yrityksen tilinpäätökseen. Samoin suomalaisen yrityksen tilinpäätökseen kuuluvat ulkomaisilta tyttäriltä hankitut, sellaisenaan edelleen myydyt tuotteet.

Alueellinen yritystoimintatilasto kuvaa Suomessa toimivien yritysten toimipaikkojen rakennetta ja toimintaa, alueittain, toimialoittain ja kokoluokittain. Tilaston haasteena ovat globaalia tuotantoa kuvaavat tiedot. Tällä hetkellä joihinkin yrityksiin on tehty ulkomaantoimipaikkoja ja osalla tiedot ovat pääkonttoreilla.

Teollisuuden liikevaihtokuvaajiin sisältyvät valmistuttamispalkkiot ulkomailta, välityspalkkiot ja tehtaattoman valmistuksen liikevaihdot vastaavasti kuin tilinpäätöstilastossa. Teollisuustuotannon volyyymi-indeksiin tulisi puolestaan kuulua välistyskauppaa ja tehtaattonta valmistusta harjoittavien yritysten liikevaihdosta vain marginaalit tilinpidon tapaan, mutta monesti näiden tietojen saaminen tiedonantajilta on vaikeaa.

Kaupan liikevaihtokuvaajissa tilastoon kuuluvaa globaalia toimintaa on pääasiassa vain välityskauppiaina toimivilla yrityksillä. Muutoin kaupan alalla toimivat yritykset tavallisesti yhtiöittävät maittain ulkomaiset toimipisteensä, jolloin näiden liikevaihto ei näy suomalaisissa tilinpäätöksissä eikä sisälly kotimaan tuotantoon. Agentuuritoiminnan osalta liikevaihtoon tulisi puolestaan kuulua ainoastaan komissiot. Käytännössä näitä ei kuitenkaan aina pystytä saamaan Verohallinnon aineistosta, joten agentuuriyritysten osalta myyntitiedustelua tulisi laajentaa ja aloittaa viimeistään yritystilastojen FRIBS-asetusuudistuksen myötä komission tiedustelu, kuten tilinpäätöstilastoissa jo nyt tehdään.

Myös palveluiden toimialan yritykset toimivat yhä lisääntyvässä määrin globaaleilla markkinoilla ja **palveluiden liikevaihtokuvaajat** kattavat tämän toiminnan hyvin.

Tarkastelluista tilastoista vain **rakentamisen liikevaihtokuvaaja ja määraindeksi** eivät sisällä globaalia tuotantoa, vaan ainoastaan kotimaassa tapahtuvan rakentamisen liikevaihdon. Kuitenkin sekä veroaineistoista että palveluiden ulkomaankauppatilastosta voidaan nähdä, että rakentamisen yrityksillä on myös merkittävää vientiä, ja sen tulisi sisältyä liikevaihtokuvaajiin.

Taulukko 2. Globaalin tuotannon kuvautuminen taloustilastoissa.

Käsittely tilastossa	Ulkomaisen valmistuttajan valmistuttaminen Suomessa	Suomalaisen valmistajan valmistuttaminen ulkomailla	Välityskauppa	Tehtaaton valmistus
Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto				
– brutto/netto	brutto (valmistuspalkkio)	brutto	brutto	brutto
– muuttuja	liikevaihto palkkatyöstä	liikevaihto kaupallisesta toiminnasta (sis. ulkomainen liikevaihto)	liikevaihto kaupallisesta toiminnasta (sis. myynnit ulkomailla)	liikevaihto kaupallisesta toiminnasta (sis. Lopputuotteen myynnit ulkomailla) ja muu erittelemätön liikevaihto
– toimiala	teollisuus	teollisuus	teollisuus	teollisuus
Liikevaihtokuvaajat				
– brutto/netto	brutto	brutto	brutto (joillain agentuuritoimintaa harjoittavista yrityksistä netto)	brutto
– muuttuja	myynti ulkomaille	myynti ulkomaille (sis. ulkomailla alihankintana valmistuttamien tuotteiden myynti).	myynti ulkomaille (sis. sellaisenaan jälleenmyytäviksi hankittujen tavaroiden myynti)	myynti ulkomailta ulkomaille. Voi sisältää myös välityskauppaa. Ei ole tiedossa tarkempaa jaottelua.
– toimiala	teollisuus, palvelut	teollisuus, palvelut, kauppa	kauppa	teollisuus, palvelut, kauppa
Teollisuuden volyymi-indeksi				
– brutto/netto	brutto	brutto	marginaali	marginaali
– muuttuja	teolliset palvelut (sis. palkkatyö) tai määrätiedot	teolliset palvelut	kaupallisen toiminnan marginaali (sis. välityskaupan marginaali)	kaupallisen toiminnan marginaali. Osalla yksiköistä sisältää, mutta ei kaikilla.
Rakentamisen määräindeksi				
Nykyisellään sisältää vain kotimaan myynnin määrän, mutta tulee pohtia, olisiko syytä lisätä kuvaamaan myös vientiä ja globaaleja eriä.				
Palvelujen volyymi-indeksi				
Ulkomailta ulkomaille myyntiä ainakin toimialoilla H, J ja M.				
Tuotannon suhdannekuvaaja/Neljännesvuositilinpito				
– brutto/netto	toimialan liikevaihtokuvaaja arvonlisäyksen indikaattorina	toimialan liikevaihtokuvaaja arvonlisäyksen indikaattorina	toimialan liikevaihtokuvaaja arvonlisäyksen indikaattorina	toimialan liikevaihtokuvaaja arvonlisäyksen indikaattorina
Kansantalouden tilinpito				
– brutto/netto	brutto (valmistuspalkkio)	brutto	netto	netto
– tuotoksen käsite	valmistuspalkkio	tuotos ulkomaisesta valmistuttamisesta	välityskaupan marginaali	ulkomailta ulkomaille- myynnin marginaali
– toimiala	teollisuus	teollisuus	teollisuus/kauppa	teollisuus
– tuote (TKT)	teolliset palvelut (palkkio)	tavarat	tavarat	pääosa tavaroita, pieni osa kauppaa

4.5 Globaalin tuotannon tilastoinnin haasteita

Globaali tuotanto ja sen mittaaminen aiheuttaa monenlaisia haasteita tilastoinnille. Näitä ovat mm. globaalien yritysten tunnistaminen, erityisyksiköt ja siirtohinnoittelu. Tässä luvussa käsitellään niistä merkittävimpiä.

4.5.1 Keskeneneräisen tilasto-ohjeistuksen soveltaminen

Globaalin tuotannon kirjauksia koskeva kansainvälinen ohjeistus on osin puutteellista tai keskeneneräistä, eikä sitä ole aiemmin välttämättä edes pyritty harmonisoimaan eri tilastojen välillä. Kansallisessa tilastoinnissa joudutaan kuitenkin 'juoksevasti' ottamaan kantaa erilaisiin globaaleihin tuotantojärjestelyihin myös tällaisissa tapauksissa.

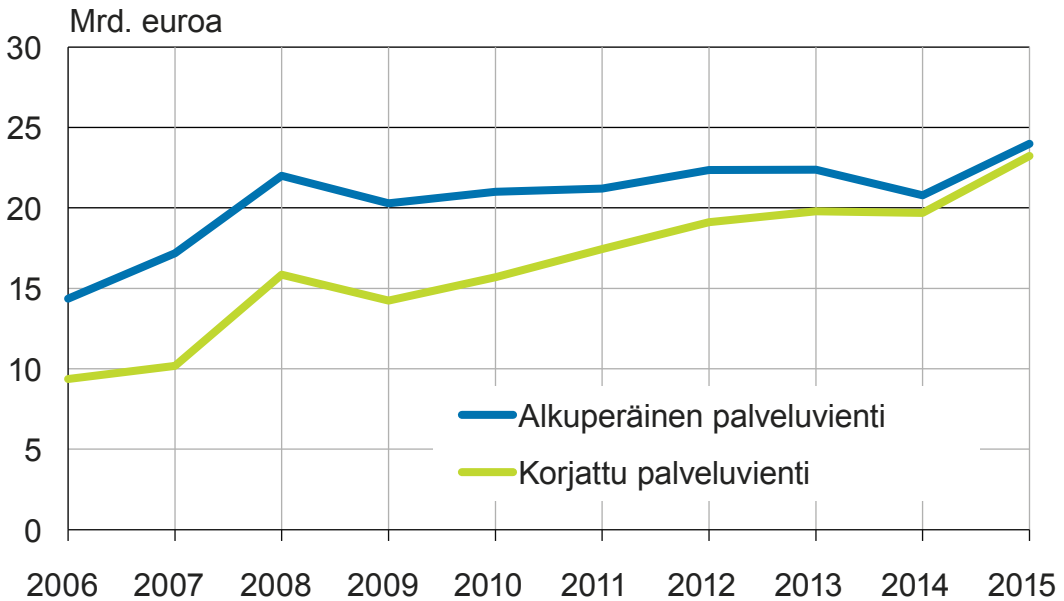
Esimerkiksi suhdannetilastojen **STS-manuaalissa** ei ole aiemmin ollut selkeää ohjeistusta siitä, miten kunkin tilaston tuotantoraja määräytyy eli kattaako tilasto myös ulkomailla tapahtuvan, kotimaisen yksikön lukuun harjoitettavan tuotannon. Vasta Irlannin vuoden 2015 bkt-muutos herätti kansainvälisen keskustelun siitä, miten globaalia tuotantoa tulisi tilastoida yritystilastossa. Suomi on pyrkinyt omalta osaltaan yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa edistämään suositusten laadintaa. Työ on kuitenkin edennyt hyvin hitaasti.

4.5.2 Taloudelliseen omistajuuteen perustuva ulkomaankauppa

Peruskysymys tässä on, pitäisikö Tullin tavara kaupan lukuja korjata kansantalouden tilinpidossa enemmänkin kuin nyt tehdään. Asia liittyy myös konsernin sisäiseen kauppaan.

Tehtaattoman tuotannon (ks. luku 4.3) marginaali kirjattiin Suomen tilinpidossa ja maksutaseessa alun perin palveluvientiin, mutta se on siirretty ko. lopputuotteen mukaiseksi tavaraviennin korjauseräksi vuonna 2018⁴.

Kuvio 14. Palveluviennin aikasarjakorjaus 2006–2015

Lähde: Maksutase, Tilastokeskus.

Globaalin ulkomaankaupan umpeenmeno tilastoinnissa (siton että viejamaan vienti vastaisi tuojamaan tuontia) vaatisi, että tehtaaton tuotanto kirjattaisiin ulkomaankaupassa marginaalin sijasta bruttona, so. ostot sopimusvalmistajalta Suomen tuontina maasta A (välituotteina) ja myynti ulkomailta ulkomaille Suomen vientiä esimerkiksi maahan B (tuotoksena). Bruttokirjaus on käytännössä vaikea toteuttaa, koska kaikkia kirjauksen edellyttämiä tietoja ei ole käytettävissä. Bruttokirjaus myös paisuttaisi viennin ja tuonnin aikasarjoja, vaikka ulkomaankaupan taseeseen kirjaus ei vaikuttaisikaan.

⁴ Asiaa koskeva tiedote: http://tilastokeskus.fi/til/vtp/vtp_2017-01-31_uut_001_fi.html

Myös tehtaattomien valmistajien toimialan määräytyminen herättää kysymyksiä. Tilastokeskus päätti esimerkiksi vuonna 2017, että Suomessa toimivat, mutta tuotantonsa muualle ulkoistaneet, vaatefirmat pidetään edelleen teollisuuden toimialalla ja valmistuttajina.

Ulkomailla valmistuttamisessa Tullin ulkomaan tavarakaupan luvuista tulee poistaa transaktiot, joissa omistajuus ei muutu. Periaatteessa tässä voitaisiin hyödyntää Tullin dataan sisältyviä kauppatavarakoodeja (4- ja 5-alkuiset koodit), mutta on osoittautunut, etteivät yritykset käytä niitä tällä hetkellä riittävän kattavasti. Vaadittavat valmistuttamiskorjaukset joudutaan nyt tekemään pitkälti manuaalisesti yrityskohtaisen aineiston perusteella. Jatkossa tulisi selvittää, voitaisiinko korjauksissa hyödyntää EU-sisäkaupan viennin keruuseen tulossa olevaa uutta muuttujaa ”Kauppakumppanin VAT-tunnus”.

Tullin tilastoima **jälleenvienti** sisältää Suomeen tuodut ja edelleen viedyt tavarat, jotka eivät ole Suomessa vaihtaneet omistajaa tai ovat vaihtaneet omistajaa konsernin sisällä. Näitä tavaroita on voitu Suomessa varastoida, pakata uudelleen tai varustaa esimerkiksi käyttöohjeilla siten, ettei tavaralla ole olennainen luonne ja CN-tavaraluokituksen mukainen tavaranimike, ole käsittelyn aikana muuttunut.

Tilinpidon lähdeaineistona on Tullin aineisto tuotteittain. Jälleenvienti sisältyy tavaratuonnin ja -viennin kokonaistasoihin Tullin aineiston mukaisena. Tarjonta- ja käyttötauluissa (tuonnin käyttötaulussa) jälleenvienti kirjataan vienniksi, mutta käytännössä erään ei voida ottaa koko Tullin tilastoiman jälleenviennin arvoa sellaisenaan.

Tilinpidon ja Tullin lukujen erojen syitä ei ole toistaiseksi tarkemmin selvitetty. Lähtökohtaisesti kun tavara ei vaihda omistajaa, sitä ei tilinpidossa tulisi kirjata viennin tai tuontiin. Mistä tiedetään vaihtuuko omistajuus? Entä vaihtaako tavara omistajaa vain saman konsernin sisällä – tätä ei Tullin asiantuntijoiden mukaan voida jäljittää mitenkään. Epäselvää on myös, onko joukossa sellaisia jälleenviejiä, jotka eivät kuulu Suomen kansantalouteen. Toisaalta mahdollinen varastointi, jatkojalostus tms. tulisi kirjata Suomen tuotantoon. Suomessa (tai vastaavasti ulkomailla) tapahtuva ’jalostus’ on jälleenviennin kohdalla vä-

häistä vain tullivalvonnassa tapahtuvan (EU:n ulkokauppaa koskevan) jalostuksen osalta. Sen sijaan vapaassa liikkeessä EU-alueella tapahtuva jalostus voi olla merkittäväkin. Kaikkia näitä kysymyksiä pitäisi selvittää tarkemmin.

4.5.3 Globaalia tuotantoa harjoittavien yritysten tunnistaminen ja tietolähteet

Globaalin tuotannon tunnistaminen perustuu yritysanalyysiin, jota tehdään yritystilastojen ja tilinpidon asiantuntijoiden yhteistyönä. Yritysten tilinpäätöskertomukset ovat keskeistä tausta-aineistoa yritysanalyysissä. Lisäksi median kautta saadaan tietoa yritysten toiminnasta. Yritysvierailut ja viestintä yritysten kanssa antavat myös informaatiota globaalin tuotannon järjestelyistä ja auttavat yritystä raportoimaan globaalia tuotantoa oikein eri tilastoihin. Eurostatin työryhmässä [Task Force on Factoryless Goods Producers](#) on käsitelty indikaattoreita, joilla tehtaaton tuotantoa voitaisiin tunnistaa.

Syksyllä 2017 käynnistyneessä projektissa on kartoitettu globaalin tuotannon tietolähteitä ja tehty alustavia pohdintoja tilinpidon laskentamenetelmän kehittämistä. Globaalin tuotannon laskelmia tulisi tehdä myös nykyistä nopeamman aikataululla, jotta ennakkotietojen revisoitumiselta voitaisiin välttyä. Ideaalitulanteessa luotettava laskelma globaalin tuotannon osalta tehtäisiin jo ennakkollisen neljännesvuositilinpidon laadinnan yhteydessä.

4.5.4 Erityisyksiköt ja sivuliikkeet

Oma erityistapauksensa ovat ulkomailla toimivat yritysten rahoitusyksiköt tai muut **erityisyksiköt (SPE)**, jotka hallinnoivat esimerkiksi emoyhtiön ja tytäryhtiöiden välistä maksuliikennettä tai sijoituksia ja, jotka usein sijaitsevat verotussyistä eri maassa kuin emoyhtiö. Tiedonsaanti erityisyksiköistä on vaikeaa, koska niillä ei ole yleensä työntekijöitä ja emoyhtiö on ulkomailla. Näitä yksiköitä on Euroopassa perustettu runsaasti muun muassa Hollantiin, Irlantiin ja Unkariin. Uudistetussa kansantalouden tilinpidossa tällaiset yksiköt käsitellään

kotimaisina yksiköinä siinä maassa, missä ne sijaitsevat. Jos yksikkö on pelkästään rekisteröitynyt arvonlisäverovelvolliseksi, se ei ole institutionaalinen yksikkö eikä siten erityisyksikkö.

SPE-yksikön toiminnasta saadut voitot ja muut tulot kasvattavat suoraan tai välillisesti myös ko. maan bruttokansantuotetta, vaikka osa niistä virtaakin ulkomaisille omistajille. Näissä tapauksissa saattaakin olla hyödyllisempää tarkastella maan bruttokansantuloa, joka ottaa huomioon, paljonko tuotannosta kertyneistä tuloista maksetaan tai laskennallisesti kohdistuu ulkomaisille omistajille ja sijoittajille.

Erityisyksiköt pitäisi tunnistaa yritysrekisterissä sekä eritellä ainakin maksutaseessa ja ulkomaisten suorien sijoitusten tilastossa. On ilmeistä, että suomalaisilla konserneilla on ulkomailla erityisyksiköitä, mutta tarkalleen ei tiedetä, missä määrin ulkomaisilla konserneilla on merkittäviä erityisyksiköitä Suomessa. Asia tulisi selvittää yritysrekisterin ja maksutaseen asiantuntijoiden yhteistyönä. IMF:n alainen työryhmä määrittelee parhaillaan SPE-yksiköitä ja niiden ominaispiirteitä, mikä on hyvä pohja kansalliselle selvitykselle.

Yritysten ulkomaiset **sivuliikkeet** on myös pystyttävä erottelamaan kansallisia tilastoja tuottaessa. Suomen yksiköiden talousluvuista tulee poistaa ulkomaisten sivuliikkeiden osuus ja vastaavasti tulisi lisätä ulkomaisten yksiköiden Suomessa toimivien yksiköiden osuus. Sivuliikkeet ovat yleensä merkitsevyydeltään pieniä, mutta esimerkiksi rahoituslalla on suuria sivuliikkeen statuksella toimivia yrityksiä. Suomessa toimivien sivuliikkeiden tietopohja on parantumassa verottajan keräämien uusien tietojen seurauksena. Rahoituslalla tilanne on monimutkaisempi, koska yksikkö saattaa sivuliikestatuksen myötä siirtyä pois finanssivalvonnan piiristä ja samalla Finanssivalvonnan keräämistä valvonta-aineistoista.

4.5.5 Siirtohinnoittelu

Bruttokansantuotteen laskennan kannalta ehkä suurin haaste liittyy monikansallisten yritysten siirtohintoihin eli siihen, mihin hintaan saman konsernin eri yksiköt käyvät kauppaa keskenään. Kansantalouden tilinpidossa kirjaukset tulisi

tehdä pääsääntöisesti markkinahintaan. Yritysten ilmoittamia tietoja on kuitenkin lähes mahdotonta lähteä 'oikaisemaan' tilastotarkoituksiin. Niinpä siirtohinnoittelu vaikuttaa siihen, miten konsernin eri yksiköissä syntyvä arvonlisä jakautuu eri maihin. Käytännössä jonkin maan bruttokansantuote voi tästä syystä 'yli- tai aliarvioitua', mutta ei tiedetä, missä määrin. Ongelma korostuu aineettomien hyödykkeiden, kuten lisenssien ja tavaramerkkien kaupassa, koska niiden 'oikean' markkinahinnan määrittäminen on vaikeaa vertailuhintojen puuttuessa.

Emoyhtiö voi myös siirrellä 'intellektuaalista' omaisuutta ja sen käytöstä saatavia korvauksia eri maissa sijaitsevista tytäryhtiöistä toisiin maihin esimerkiksi alhaisemman verotuksen takia. Koska rojaltili- ja muut käyttökorvaukset luetaan osaksi bkt:ta, järjestely vähentää yhden maan ja kasvattaa kulloisenkin 'pääoman kotimaan' bruttokansantuotetta. Järjestelyt näkyvät tilinpäätöksissä tyypillisesti kertaluonteisina tai satunnaisina, mutta tilinpidossa ja maksutaseessa niitä saatetaan joutua jaksottamaan useammalle periodille.

Monikansallisten yritysten harjoittaman siirtohinnoittelun oikeellisuuden tarkistaminen on Verohallinnon keskeisiä hankkeita, minkä seurauksena myös yritysten raportoimat tiedot voivat tulevaisuudessa parantua.

4.5.6 Ulkomaiset varastot

Globaaliin tuotantoon liittyvien varastojen tietopohjaan ja käsittelyyn liittyvät ongelmat on tunnistettu yhdeksi tekijäksi tilinpidon kysynnän ja tarjonnan erojen taustalla. Eurostatin ja OECD:n uudessa, varastojen laskentaa ohjeistavassa [käsikirjassa](#) on erillinen luku koskien globaaleja varastoja.

Ulkomaisten varastojen kohdalla on tunnistettu seuraavia sekä puutteellisesta tietopohjasta johtuvia että käsitteellisiä ongelmia, jotka kaipaavat selvittämistä sekä tilinpidon että yritystilastojen näkökulmasta:

- Onko kotimainen yksikkö ulkomaisten varastojen taloudellinen omistaja? Nyt tilinpidon tulkinta on, ettei omistajuus vaihdu, jos yritys vie tuotteen ulkomaiseen varastoon, myy tuotteen sieltä ja kirjaa myynnin liikevaihtoonsa myyntihetkellä.
- Osatuloutuksessa yritys kirjaa keskeneräisen tuotannon liikevaihtoon eikä varastoon. Jos osatuloutettu tuotanto menee vientiin, voi nykyisessä laskennassa aiheutua epätasapainoa tarjontaan ja kysyntään, kun vienti ja liikevaihto eivät kohta ajallisesti. Laivojen valmistuksessa osatuloutus pystytään käsittelemään erikseen, jolloin osatuloutettu liikevaihto siirretään ensin varastonmuutokseksi ja vasta luovutushetkellä vienniksi.
- Oikeudellisen yksikön tilinpäätöksessä vaihto-omaisuus voi sisältää ulkomailla olevia varastoja, kuten sivuliikkeiden varastot ja yrityksen omistamat globaaliin tuotantoon liittyvät varastot.
- Ulkomaisen sivuliikkeen varastosta myynti voi johtaa kysynnän ja tarjonnan epätasapainoon kirjausten ajankohdan ja arvonmuutosten vuoksi. Arvonmuutoksella tarkoitetaan Tullin tavaroiden vientiarvon eroa tilinpäätöksen liikevaihtoon ja myyntitiedustelun myynnin arvoon.

4.5.7 Projektitoimitukset ja ulkomainen rakentaminen

Projektitoimitusten ja ulkomaisen rakentamisen tilinpitokirjaukset riippuvat kansainvälisen ohjeistuksen mukaan projektin kestosta: yli vuoden mittaiset hankkeet kirjataan projektin toteutusmaan kansantalouteen ja alle vuoden mittaiset projektin toteuttavan yrityksen kansantalouteen. Käytännössä tilastointiohjeistusta on vaikea noudattaa, koska saatavilla ei ole lähdeaineistoja yksittäisistä projekteista ja niiden kestosta. Projekti voidaan toteuttaa myös niin, että tarvittavat osat tehdään muualla, viedään kohteeseen ja kootaan siellä. Kokoaminen voi kestää vaikkapa kuukauden, mutta itse projektia on kuitenkin voitu tehdä vuosia. Yrityksen liikevaihdossa näkyy yleensä projektin koko toimitusarvo.

Rakentamispalveluiden vienti ja tuonti kirjataan tilinpidossa palveluiden ulkomaankauppa -tiedustelusta saatavien tietojen perusteella, mutta tietoja on mahdollon saada projektin keston mukaan. Tilinpidon kannalta onkin ollut olennaisinta seurata, voiko projekteista aiheutua epäsuhtaa kysynnän ja tarjonnan välille.

Rajanvedolla on kuitenkin merkitystä myös bruttokansantulolaskelmissa. Olettavasti ulkomailla tapahtuvat projektit ovat pääosin pitkäkestoisia (yli vuoden mittaisia), jolloin niiden bkt-vaikutus lienee Suomessa suhteellisen vähäinen.

Ulkomaisen rakentamisen liikevaihto ei nyt sisälly rakentamisen liikevaihtokuvaajaan, mutta sen mukaan ottamista on tässäkin raportissa suositeltu. Tilastoinnin ja yleensäkin ulkomaisen rakentamisen laajuuden kuvaamisen kannalta kotimaan ja ulkomaan liikevaihto pitäisi kuitenkin pystyä erittelemään, mikä voi olla tiedonantajille vaikeaa, puhumattakaan alle ja yli vuoden aikarajasta.

4.5.8 Aineeton pääoma

Aineeton pääoma ja sen käyttöoikeudet kuten patentit, rojaltit ja lisenssit ovat nk. henkisiä omaisuustuotteita (IPP, Intellectual Property Products). Digitalisoituvassa ja globalisoituvassa taloudessa niiden merkitys kasvaa ja kansainvälinen liikkuvuus lisääntyy.

Aineetonta pääomaa voidaan ostaa, myydä tai vuokrata. Sikäli kuin transaktiot saadaan 'kiinni', ne näkyvät tilastoissa tuloina tai menoina, joilla on vaikutusta mm. Suomen vaihtotaseeseen.

'Perinteisen' tuotannon ohella ulkomaille siirto voi kohdistua myös aineettomiin varoihin. Kansainvälinen konserni voi verotussyistä tai osana yritysjärjestelyä tehdä konsernin sisäisiä tasesiirtoja. Jos tytäryrityksen taseessa olevaa aineetonta pääomaa siirretään maasta toiseen ilman korvausta, IPP:n siirto maasta toiseen kirjataan nk. muuna volyymin muutoksena, joka ei vaikuta vaihtotaseeseen.

Aineettoman pääoman siirrot voivat kuitenkin heiluttaa merkittävästi ainakin pienen maan bkt-kasvulukuja, kuten Irlannin esimerkki aineettoman pääoman siirrosta vuodelta 2015 osoittaa. Tämä johtuu siitä, että mikäli varojen taloudellisen omistajuuden katsotaan aidosti siirtyneen toiseen maahan, niitä vastaava kuluminen tuleekin laskea mukaan uuden sijaintimaan bkt:een. Sama koskee myös näiden aineettomien varojen avulla ulkomailla valmistuttamisesta saatuja tuloja.

4.5.9 Globaalin tuotannon hinnat ja volyymit

Globaalin tuotannon tilastointiin liittyy sen arvon määrittämisen ohella monia hinta- ja volyyminmittauksen ongelmia, jotka heijastuvat niin kansantalouden tilinpidon kuin toimialoittaisiin määräindekseihin. Suurimmat haasteet liittyvät kansainvälisten hintatietojen saatavuuteen ja globaalien ilmiöiden kuvaamiseen hintatietojen paino- ja otoslaadintaa varten. Miten esimerkiksi käsitellä kotimaassa tapahtuvat tuotekohtaiset myynnit, kun omistajuus on ulkomaisella yrityksellä: tuontihintana vai osana kotimarkkinoiden hintaindeksiä?

Globaalin tuotannon volyymilaskentaa koskevia kansantalouden tilinpidon suosituksia sisältyy Eurostatin Prices and Volumes -käsikirjaan. Niitä työstetään myös Eurostatin Task force on price and volume measures for service activities -työryhmässä, jossa Suomikin on mukana.

Taloustilastoissa käytettyjä volyyminmenetelmiä on viime vuosina pyritty harmonisoimaan: esimerkiksi määräindeksien ja tilinpidon arvonlisäyksen volyymin laskennassa käytettävät deflaattorit on pitkälle yhdenmukaistettu. Tilinpidon arvonlisäyksen ja volyymin-/määräindeksien keskeinen menetelmällinen ero on kaksoisdeflatointi, so. tilinpidossa arvonlisäyksen volyyymi saadaan deflatoimalla sekä tuotos että välituotekäyttö tuotteittain.

Kansainvälisissä asiantuntijaryhmissä on toistaiseksi aika vähän käsitelty globaalin tuotannon volyymilaskentaa. Tässä mielessä Suomi on ollut edellä muita jäsenmaita: mm. Suomen kehittämää tehtaattoman tuotannon marginaalin deflatointia on esitelty useissa yhteyksissä. Kysymyksiä on herännyt näissäkin yhteyksissä tehtaattomien yritysten teollisuuden toimialasta ja marginaalin tuotejakaumasta. Ulkomaankaupan volyymin kannalta suurimmat puutteet liittyvät tällä hetkellä **palveluiden tuottajahintaindeksiin (PTHI)**, joka ei erottele yritysten kotimarkkinoille ja vientiin menevien tuotteiden hintakehitystä. Lisäksi PTHI:stä puuttuu paljon toimialoja kirjain-, 2-, 3- ja 4-nrotasolla, tarkemmista tasoista puhumattakaan. Syynä on osittain palvelutuotteita kuvaavien tietojen puute. Tuotetietoja tarvittaisiin vähintään 4-nro toimialatasolla. Tämän jälkeen tiedettäisiin paremmin, minkä tuotteiden hintoja kannattaa kerätä ja mistä yri-

tyksistä. Lisäksi palveluiden tuottajahintaindeksistä tulisi jatkossa tuottaa myös tuonti- ja vientihintaindeksit.

Tulli tuottaa **ulkomaankaupan volyyymi- ja yksikköarvoindeksit** tuonnille ja viennille [kuukausittain](#), joilla voidaan seurata volyymin ja hintojen muutosten vaikutuksia tavarakaupan arvon muutoksiin. Tullin tilastoissa on paljon tuotteita, joita ei pidä sisällyttää Suomen kansantalouden tilinpidon volyymilaskelmiin eikä näin ollen myöskään hintojen painoihin. Tilinpidossa tavaravientiin ja -tuontiin myös lisätään tuotteita ulkomaankaupan globaalien korjausten yhteydessä. Tilastokeskuksen tuottamat, ulkomaankaupan hintakehitystä kuvaavat **viennin ja tuonnin hintaindeksit** soveltuvatkin paremmin tilinpidon volyymilaskennan tarkoituksiin (Tullin yksikköarvoindeksien ohella), koska ne kuvaavat puhtaammin tuonnin ja viennin hinnanmuutosta huomioiden mm. tuotteissa tapahtuvat laadunmuutokset.

Teollisuustuotannon volyyymi-indeksiin on lisätty globaalia tuotantoa vuosien myötä samalla, kun on kasvatettu arvotietojen tiedonkeruun osuutta. Lähtökohta globaalien erien lisäämiselle volyyymi-indeksiin syntyi mm. tilinpidon tarpeista ja yritysten yhtenäisen käsittelyn myötä. Globaalin tuotannon arvotietojen saanti kuukausisyklissä on kuitenkin monesti vaikeaa ja toisaalta myös käyttäjien odotukset ovat tämän suhteen ristiriitaisia. Käyttäjät odottavat volyyymi-indeksin mittaavan yhtäältä aidosti Suomessa syntyvän teollisuustuotannon volyyymiä ja toisaalta olevan yhdenmukainen tuotannon suhdannekuvaajan kanssa, joka sisältää globaalin tuotannon.

Teollisuustuotannon volyyymi-indeksiä kehitettäessä on jonkin verran pohdittu, olisiko sen tuotannossa pitänyt pysytellä pelkän kotimaisen volyymin kuvaamisessa toimipaikkatietojen pohjalta, jolloin se olisi toiminut ennakoivana mittarina teollisuustuotantotilastolle. Toisaalta tällaisessa mittarissa olisi ongelmana se, että yhä useampi teollisuusyritys ei tee tuotantoaan Suomessa (esim. vaateteollisuus). Mitä näiden toimialojen osalta oikeastaan mitattaisiin?

Ostot **ulkomaisista verkkokaupoista** yleistyvät koko ajan aiheuttaen päänvaivaa tilastoinnille. Eurostat on antanut suosituksen, jonka mukaan jäsenmaahan toimi-

tetut kotitalouksien verkkokauppaostot (mukaan lukien ostot ulkomaisista verkkokaupoista) kuuluvat kyseisen maan kuluttajahintaindeksin yksityisen kulutuksen kehikkoon. Näin ollen ulkomaiset verkkokauppaostot pitää sisällyttää kuluttajahintaindeksin painoihin ja hintakeruuseen. Lisäksi kuluttajahintaindeksin tulee seurata verkkokauppaostoissa kuluttajan maksamaa kokonaishintaa, joka sisältää toimitus- ja muut kulut. Kulut luokitellaan samaan ryhmään kuin varsinainen hyödyke. Tilastokeskuksen tavoitteena on kehittää tätä osa-aluetta tulevina vuosina.

Edellä kuvattu ulkomaisen verkkokaupan käsittely kuluttajahintaindeksissä vastaa tilinpidon kulutuksen käsitettä ja sen deflatointitarpeita, mutta eroaa **ostovoimapariteettien (PPP)** nykyisestä ohjeistuksesta. PPP-vertailussa käytettyjen kuluttajahintojen tulee kuvastaa kotimaisen hintatason muutoksia, so. ilman ulkomaisia verkkokauppaostoksia. Toisaalta PPP-vertailujen keskeinen lähtökohta on käsitteellinen yhdenmukaisuus tilinpidon kanssa, ja on mahdollista, että ohjeistusta tältä osin täsmennetään.

5 Kansainväliset kehittämishankkeet

Kansainvälisissä organisaatioissa (YK, OECD, Eurostat, WTO, IMF) on käynnissä lukuisia globalisaatioon liittyviä hankkeita, joilla on vaikutusta tilastointiin. Tässä luvussa on kuvattu lyhyesti näistä merkittävimpiä.

EU:ssa vireillä oleva yritystilastojen puiteasetuksen (FRIBS) täytäntöönpano tuo parannuksia lähivuosina myös globalisaatiokuvaukseen mm. palveluiden ulkomaankaupan ja tytäryhtiötilastojen osalta. Muista merkittävistä hankkeista Suomessa on laajaa kiinnostusta arvonalisäperusteisen ulkomaankaupan tilastointiin.

5.1 Eurostat: Yritystilastojen puiteasetus eli FRIBS

EU:ssa valmistellaan parhaillaan yritystilastojen lainsäädäntöuudistusta (FRIBS). Uusi yritystilastojen puiteasetus tulee korvaamaan kymmenen erillistä yritystilastoasetusta ja kattaa yritystilastot aina yritysrekisteristä suhdanne- ja rakennetilastoihin sekä ulkomaankauppatilastoihin saakka. Asetuksen keskeiset tavoitteet ovat uusiin tietotarpeisiin vastaaminen, tilastojen laadun, ajantasaisuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen, innovatiivisten menetelmien ja tietolähteiden käyttäminen, tiedonantajarasitteen vähentäminen ja tavaraviennin mikrodatan vaihdon säättäminen pakolliseksi.

5.1.1. Globaalien arvoketjujen ja toimintojen ulkoistamisen tilastointi

Asetusuudistuksen myötä globalisaatiota kuvaavien tilastojen määrä kasvaa yhdellä, kun aloitetaan globaalien arvoketjujen ja toimintojen ulkoistamisen säännöllinen tilastointi. Tilaston avulla halutaan tuottaa tietoa kansainvälisen ulkoistamisen laajuudesta, syistä ja vaikutuksista. Tilastointi perustuu tiedonkeruuseen, jossa kerätään tiedot yritysten ulkoistamisesta sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Toistaiseksi tiedonkeruuta on tehty projektiluonteisesti Eurostatin rahoittamissa hankkeissa, mutta jatkossa tilasto tehtäisiin säännöllisesti kolmen vuoden välein.

Tilastossa tarkastellaan kotimaahan tai ulkomaille ulkoistettuja toimintoja sekä näiden toimenpiteiden henkilöstövaikutuksia (syntyneet ja menetetyt työpaiikat). Lisäksi selvitetään toimintojen siirtoa takaisin Suomeen sekä sen työllisyysvaikutuksia. Yrityksiltä pyritään myös selvittämään kannusteita ulkoistamiseen sekä merkittävimpiä ulkoistamisen esteitä.

5.1.2 Mikrodatan vaihdosta pakollista

FRIBS-asetuksella ehdotetaan säädettävän pakolliseksi salassa pidettävien, tunnistetiedot sisältävien, yrityksiä koskevien tietojen (ns. mikrodata) vaihto jäsenmaiden ja Eurostatin kesken koskien tavaroiden vientiä ja yritysrekisterin tietoja. Yritysrekisterin osalta monikansallisten konsernien mikrodatan vaihto on jo pakollista, mutta laajenee kattamaan myös kansalliset yhtiöidyt oikeudelliset yksiköt. Mikrodataa saa kuitenkin käyttää ainoastaan tilastointi- ja tutkimustarkoituksiin.

Tämä mikrotietojen vaihto tulee parantamaan Eurooppalaisen konsernirekisterin (EGR) laatua ja sitä kautta myös kansallisia yritysrekisterejä sekä niitä globalisaatiotilastoja, jotka käyttävät tai joiden tulisi käyttää EGR:ää kehikkonaan.

5.1.3 Tuontitietojen keruusta luopuminen

Tavaroiden ulkomaankaupan tilastoinnin osalta FRIBS tuo merkittävän muutoksen tietojen keruuseen: Jatkossa EU-vientitiedot olisi tarkoitus toimittaa muille maille ja niistä muodostuisivat vastapuolen tuontitiedot. Tämä vähentää merkittävästi yrityksiin kohdistuvaa tiedonantorasitetta. EU-viennin mikrodatavaihto on pakollista, mutta sen käyttö EU-tuonnin tilastointiin tulee olemaan vapaaehtoista. Vientitietojen keruun aikataulua on kaikkien tiedonantajien noudatettava kaikissa jäsenmaissa, ja tiedonkeruun laatuvaatimukset yhtenäistetään.

5.1.4 Palveluiden ulkomaankaupan tilastointia uudistetaan

Eurostat on kehittämässä asetusuudistuksen yhteydessä ulkomaankaupasta omaa raportointia ja mahdollisesti siihen perustuvaa omaa perustilastoa. Käytännössä palveluiden ulkomaankauppa jakautuisi yritystilastoasetuksen ja maksutaseasetuksen kesken niin, että makropuolen laskennallisista ja yrityssektorin ulkopuolisista eristä säädettäisiin BOP-asetuksessa ja muista FRIBS:ssä.

FRIBS:ssä on lisäksi vapaaehtoinen palvelukaupan erittely toimialan, kokoluokan ja omistajatyypin mukaan (STEC). Tiedoille on kansallisesti iso kysyntä, ja asiaa on jo alustavasti suunniteltu yhteistyössä Tullin kanssa.

Palveluiden ulkomaankaupan tietoja on kuitenkin tarkoitus asetusmuutoksista huolimatta jatkossakin julkistaa nykyisen tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppatilaston yhteydessä.

5.1.5 Tytäryhtiötilastoihin muutoksia

Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa -tilaston (IFATS) kehittäminen FRIBS:ssä mukaillee pitkälti Rakenne- ja tilinpäätöstilaston kehittämistarpeita. Näitä ovat mm. nettoliikevaihdon käsitteen käyttöönotto ja määritelmämuutokset henkilöstökustannuksissa, jotka vaativat tarkistuksia tiedonkeruuseen. Lisäksi halutaan laajentaa tilaston kattavuutta myös rahoitus- ja vakuutustoiminnan toimialoille.

Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla -tilaston (OFATS) osalta tiedonkeruuseen tarvitaan tarkennuksia mm. henkilöstökulujen, investointien ja liikevaihdon käsitteiden osalta. Jatkossa liikevaihtotieto haluttaisiin ilman veroja, mikä parantaisi tilaston tietojen vertailtavuutta muihin yritystilastoihin. Tilaston kattavuutta on myös tarkoitus laajentaa ainakin näillä näkymin koskemaan rahoitus- ja vakuutustoiminnan toimialaa.

5.2 Eurostat: Integrated Global Accounts (IGA)

IGA-projektissa kehitetään globalisaation tilastointia makrotasolla lähinnä reaalityökalouden yhteen näkökulmasta. Projekti jakaantuu neljään toisiaan läheisesti sivuvaan osaan: globaalit tilit, globaali tuotanto, tietolähteiden kehittäminen sekä osaamisen kehittäminen ja tiedonjakaminen.

Projektin avulla Eurostat tavoittelee EU:n yhteistä visiota globalisaatiokuvauksesta pohjaksi maailmaanlaajuiseen manuaaliyöhön, pyrkii edistämään olemassa

olevien manuaalien suositusten toteutumista jäsenmaissa sekä tarjoaa keskustelufoorumin jäsenmaille haastavan ilmiön tilastokuvauksen kehittämisen tueksi. Projekti on järjestänyt myös erillisiä seminaareja globalisaatioon liittyvistä teemoista (mm. monikansalliset yritykset, aineeton pääoma). Tilastokeskus on mukana projektissa, sillä tunnistamme tarpeen kehittää sekä yritys- että makrotilastojen globalisaatiokirjauksia ja näiden tilastojen tarjoamaa globalisaatiokuvausta. Tilastokeskuksessa on toteutettu IGA-hankkeeseen liittyvällä rahoituksella myös projekti, jossa kartoitettiin globaalin tuotannon tietolähteitä, kehitettiin laskentamenetelmiä sekä yhdenmukaistettiin tilinpidon ja maksutaseen aikasarjoja.

5.3 Arvonlisäperusteinen ulkomaankauppa (OECD/WTO:TiVA, EU:FIGARO)

Viime vuosina arvoketjujen ja arvonlisäperusteisen ulkomaankaupan kuvaus on edistynyt huomasti. Kansainvälisistä hankkeista laajimpia ovat EU:n FIGARO (Full International and Global Accounts for Research in Input-Output Analysis) sekä OECD:n ja WTO:n yhteishanke TiVA (Trade in Value Added). TiVA-hanketta ja siihen liittyviä Tilastokeskuksen suunnitelmia on kuvattu tarkemmin luvussa 3.

5.4 YK: Globaalien arvoketjujen käsikirja

YK:n globaalien arvoketjujen kuvaamiseen liittyvä käsikirja on valmisteilla ja julkaistaan vuonna 2019. Opas tulee käsittelemään laajasti globalisaation aiheuttamia tilasto-ongelmia kansantalouden tilinpidon kehikossa sekä tarjoamaan uusia näkökulmia tilastointiin. Käsikirjan sisällysluettelon perusteella se kattaa seuraavia aihealueita:

- Laajennetut tarjonta- ja käyttötaulut
- Tuottavuuslaskelmat
- Globaalien arvoketjujen rahoitus
- Globaalien arvoketjujen satelliittitilit
- Globaali yritysrekisteri
- Tilastojen väliset epäsymmetriat ja kv. tiedonvaihto.

5.5 Kansainvälinen tiedonvaihto

Monikansallisten yritysten toiminnan tilastoinnin yhdeksi haasteeksi ovat muodostuneet maiden välisten tilastojen epäsymmetriat. Esimerkiksi aineistojen kattavuuteen tai arvostusperusteisiin liittyvät tilastointierot johtavat usein siihen, ettei yksittäisen maan vienti vastaa vastapuolen tuontia, vaikka teoria näin olettaa ja kansainväliset kirjausstandardit siihen ohjaavat.

Havaitut eri maiden tilastojen epäsymmetriat ovat myös osoittaneet, ettei kaikkia kansallisia tilastoja globalisoituneessa maailmassa voi enää tehdä yksin. Tiedonvaihdon yleistymisen voisi onnistuessaan auttaa myös pienentämään yritysten tiedonantorasitusta sekä tehostamaan kansallisten tilastojen tuotantoa.

Tiedonvaihdon edistämiseen kohdistuu useita perusteltuja huolia, jotka tulee huomioida. Lainsäädäntöön ja tietoturvaan liittyvien tekijöiden lisäksi laajamittainen tiedonvaihto edellyttää myös tilastovirastojen toimintakulttuurin muutosta.

Tällä hetkellä on käynnissä seuraavat tiedonvaihtoon liittyvät keskeiset hankkeet:

- UNECE TF on Data Sharing. Suomi on puheenjohtaja kolmivuotisessa työryhmässä, jonka tehtävä on edistää kansainvälistä tiedonvaihtoa. Työryhmän tehtäviin kuuluu mm. määritellä keskeisiä monikansallisten yritysten toimintaa kuvaavia tietoja ja tarjota työkaluja tiedonvaihtoon eri maiden tilastojen välillä
- Eurostat Early-Warning System (EWS). Tässä järjestelmässä käsitellään monikansallisten yritysten maan rajat ylittäviä järjestelyjä anonymisti ja pyritään sopimaan yhdenmukaisista kirjauksista EU:n jäsenmaiden kesken
- Eurostat Study on MNEs and GNI. Tässä selvityksessä tutkitaan noin 25 eurooppalaisen monikansallisen yrityksen tietoja eri jäsenmaiden tilastoissa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat näiden konsernien rakenteet sekä eri maiden tilinpidoissa kirjatut arvonlisäykset ja omaisuustulot.

6 Globalisaatiotilastoinnin kehittäminen

Tämänkin raportin aiemmista luvuista on käynyt selvästi ilmi, että globalisaation aiheuttamien tilastointiongelmien kirjo on moninainen. Tilastokeskuksen kehittämistyössä on lähivuosina päätetty panostaa seuraaviin kokonaisuuksiin, jotta laadukas tilastotarjonta voidaan varmistaa ja sitä voidaan uudistaa yhteiskuntaa hyödyttävällä tavalla:

- Konserni- ja yritysrekisterikokonaisuuden kehittäminen koko taloustilastoinnin perustaksi: globalisaation kannalta prioriteetteina eri maiden kansallisten yritysrekisterien yhdenmukaisuus ja globaalien toimijoiden tunnistaminen
- Palvelualoja kuvaavien tilastojen kehittäminen: globalisaation näkökulmasta erityisesti palveluiden tuottajahintaindeksien kattavuuden ja laadun parantaminen
- Suuryritysten ja muiden globalisaation kannalta merkittävien yritysten tiedonkeruiden ja -käsittelyn edelleen kehittäminen muiden maiden kokemuksia hyödyntäen
- Globaalin tuotannon yhdenmukainen käsittely eri taloustilastoissa
- Globalisaatiotilastoinnin viestinnän parantaminen
- Aktiivinen osallistuminen ulkomaankaupan analyysin ja uusien globalisaatioindikaattorien tuottamiseen

Tilastokeskus on myös tehnyt suunnitelman siitä, miten yksittäisiä globalisaatiotilastoja on tarkoitus kehittää tulevina vuosina. Toivomme, että käyttäjät seuraisivat aktiivisesti ja antaisivat palautetta kehittämistyön edistymisestä.

Liite 1. Esimerkkejä globaaleista ilmiöistä tilastoissa

Tässä liitteessä käydään läpi esimerkkien avulla, mitä tilastot kertovat eräistä globalisaatioon liittyvistä ilmiöistä. Käsiteltäviä tapauksia ovat kolmikantakauppa, valmistuttaminen, ulkomailta ulkomaille myynti sekä patentit ja lisenssit.

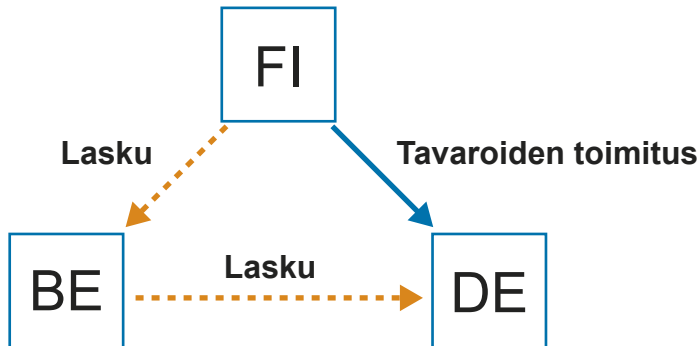
Kolmikantakauppa

Kolmikantakaupan käsite ei ole vakiintunut, ja eri yhteyksissä sillä voidaan tarkoittaa yleisemmin välityskauppaa (pelkästään tavaroiden tai myös palveluiden) tai sitten vain EU:n arvonlisäverotuksen kolmikantakauppaa. Tullin tilaston mukaan kolmikantakauppa on mitä tahansa tavaroiden tai palvelusten välityskauppaa, jossa osapuolet ovat rekisteröityneet arvonlisäverovelvollisiksi eri EU-maissa ja hyödyke myydään kaksi kertaa peräkkäin siten, että kaupan kaikki kolme osapuolta ovat eri maista.

Seuraavat Tullin tilastosta poimitut esimerkit kuvaavat arvonlisäverotuksen kolmikantakauppaa ja sen käsittelyä tilastoissa.⁵

5 Lähde: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48691/arvonlisaverotus_eutavarakaupass

Esimerkki 1. Suomalainen esimerkkiyritys FI myy tavaroita belgialaiselle yritykselle BE, joka myy ne edelleen saksalaiselle yritykselle DE. Tavarat toimitetaan Suomesta suoraan Saksaan.

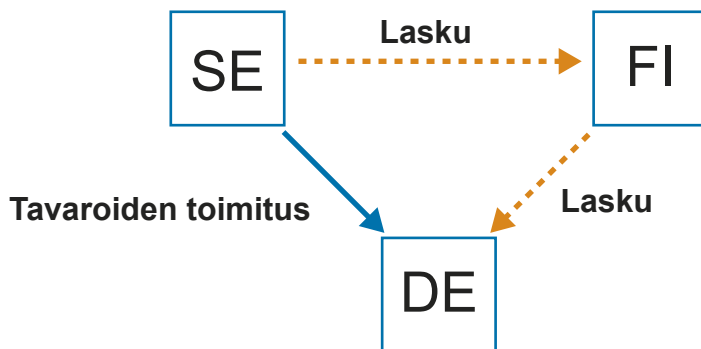

Lähde: Tulli, Intrastat

Tällainen kolmikantakaupan tapaus näkyy eri tilastoissa seuraavasti:

Tilasto	Tilastoon sisältyy
Tullin tavaroiden ulkomaankauppa	Vienti Suomesta Saksaan
Rakenne- ja tilinpäätöstilasto	Myynti ulkomaille
Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa	Vienti Suomesta Saksaan
Kansantalouden tilinpito ja maksutase	Vienti Suomesta Saksaan

Esimerkki 2. Suomalainen yritys FI ostaa ruotsalaiselta yritykseltä SE tavaroita ja myy ne edelleen saksalaiselle yritykselle DE. Tavarat toimitetaan suoraan Ruotsista Saksaan.

Lähde: Tulli, Intrastat

Tällainen kolmikantakaupan tapaus näkyy eri tilastoissa seuraavasti:

	Tilastoon sisältyy
Tullin tavaroiden ulkomaankauppa	–
Rakenne- ja tilinpäätöstilasto	Kaupallinen liikevaihto ja kuluihin kauppatavaroiden hankinta
Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa	Välityskaupan ostot ja myynnit tavaraviennissä
Kansantalouden tilinpito ja maksutase	Tuotteen oston ja myynnin marginaali tavaraviennissä

Valmistuttaminen

Valmistuttamisessa suomalainen yritys vie omistamiaan tuotteita ja raaka-aineita jalostettavaksi ulkomaille tai ulkomainen yritys tuo niitä jalostettavaksi Suomeen (ks. luku 4). Valmistuttaja **omistaa** raaka-aineet ja valmiin tuotteen sekä kantaa riskin koko valmistusprosessista. Taloudellinen omistajuus on tällöin valmistuttajalla.

Esimerkki 3. Yritys A toimii Suomessa sopimusvalmistajana saksalaiselle yritykselle B. Yritys B omistaa raaka-aineet ja valmiin tuotteen. Suomeen tuodaan tällöin raaka-aineita valmistusta varten ja Suomesta viedään valmiita tuotteita ulkomaille.

Valmistuttaminen näkyy eri tilastoissa seuraavasti:

	Tilastoon sisältyy
Tullin tavaroiden ulkomaankauppa	Suomeen tuotava raaka-aine tavaratuontina ja valmiin tuotteen vienti ulkomaille tavaravientinä
Rakenne- ja tilinpäätöstilasto	Valmistuspalkkio sisältyy liikevaihtoon
Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa	Valmistuspalkkio palveluiden vientiä, raaka-aine hankinnat Suomessa tavaroiden vientiä ja valmiin tuotteen myynti Suomeen tavaratuontia
Kansantalouden tilinpito ja maksutase	Valmistuspalkkio palveluiden vientiä, raaka-aine hankinnat Suomessa tavaroiden vientiä ja valmiin tuotteen myynti Suomeen tavaratuontia

Tullin ulkomaankauppatilastossa näkyy tavaroiden tuontina kaikki raaka-aineiden tuonti ja vastaavasti koko lähtevän tuotannon arvo, kun valmiit tuotteet

viedään Suomesta ulkomaille. Suomalaisen sopimusvalmistajan liikevaihto muodostuu ulkomaisen valmistajan maksamasta valmistuspalkkiosta. Kansantalouden tilinpidossa tapaus käsitellään siten, että valmistuksen suorittava maa eli Suomi poistaa Tullin tavarakaupasta ulkomaisen omistajan tavaratuonnit ja -viennit sekä kirjaa valmistuksesta saatavan palkkion palveluiden vientiin. Jos valmistusprosessiin ostetaan raaka-aineita Suomesta, se lisätään Suomen tavaravientiin. Jos taas valmista tavaraa jää Suomeen, se lisätään Suomen tavaratuontiin.

Ulkomailta ulkomaille myynti

Ulkomailta ulkomaille myynnissä suomalainen yritys on ulkoistanut varsinaisen tuotantoprosessinsa, mutta esimerkiksi pääkonttori, suunnittelu, brändäys yms. sijaitsevat edelleen kotimaassa. Toisessa maassa valmistetut tuotteet myydään edelleen kolmanteen maahan ilman, että tavarat käyvät lainkaan kotimaassa. Kansantalouden tilinpidossa tämä luokitellaan nk. tehtaattomaksi tuotannoksi. Se poikkeaa 'perinteisestä' välityskaupasta, jossa välityskauppaa käyvä yritys ostaa tuotteen toiselta yritykseltä ja myy sen edelleen kolmannelle osapuolelle ilman, että se osallistuu mitenkään tuotteen varsinaiseen tuotantoprosessiin.

Esimerkki 4. Yritys A toimii vaatealalla ja suunnittelee kaikki tuotteensa Suomessa. Suomen yksikkö myös omistaa yrityksen brändin, joka on yrityksen tärkeimpiä omaisuuksia. Yritys valmistuttaa suunnittelemansa vaatteet Virossa ja Ranskan myyntiyhtiö hoitaa myynnin.

Vaatteet valmistetaan Virossa ja yritys A ostaa ne. Tuotetta ei kuitenkaan toimiteta Suomeen vaan yritys A lähetyttää tuotteen Virosta Ranskassa sijaitsevalle myyntiyksikölleen. Tuote siis viedään suoraan Virosta Ranskaan ilman, että se koskaan käy Suomessa. Laskutus kuitenkin kulkee Suomen kautta, sillä Ranskan myyntiyksikkö ostaa tuotteen yritys A:lta.

Ulkomailta ulkomaille myynti näkyy eri tilastoissa seuraavasti:

Yritys A ilmoittaa ulkomailla tapahtuvat tavaroiden myynnit rakenne- ja tilinpäästötilastossa kaupalliseen liikevaihtoon ja ostot kauppatavaroiden hankintaan. Tullin ulkomaankauppatilastossa kauppa ei näy lainkaan, koska tuotteet eivät kulje

Suomen kautta. Kansantalouden tilinpidossa tämä ulkomailta ulkomaille myynnin marginaali (myynnit miinus ostot) kirjataan tavaravienniksi ao. tuotteelle.

Tilasto	Tilastoon sisältyy
Tullin tavaroiden ulkomaankauppa	–
Rakenne- ja tilinpäätöstilasto	Kaupallinen liikevaihto ja ostot
Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa	Myynnin marginaali tavaravientinä
Kansantalouden tilinpito ja maksutase	Myynnin marginaali tavaravientinä

Tulot patenttien ja lisenssien vuokraamisesta

Globaalissa taloudessa yritykset voivat ostaa, myydä, vuokrata tai siirtää aineetonta pääomaa (IPP = Intellectual Property Products) tai sen käyttöoikeuksia maasta toiseen. Patentit ja lisenssit ovat esimerkki aineettomista varoista, jotka tilinpidossa luokitellaan nk. henkisiin omaisuustuotteisiin. Nämä tapahtumat eivät luonnollisestikaan näy tavaroiden ulkomaankauppatilastossa, koska kyse on aineettomista varoista.

Esimerkki 5. Suomalainen yritys lisensoi immateriaalioikeuksiaan tai niiden teknologiaa saksalaisyritykselle, joka hyödyntää teknologiaa omassa tuotteessaan. Suomalainen yritys saa lisensoinnista tuottoa ja saksalaisyritys mahdollisuuden käyttää sitä liiketoiminnassaan.

Tällainen lisensointi näkyy tilastoissa seuraavasti:

Tilasto	Tilastoon sisältyy
Tullin tavaroiden ulkomaankauppa	–
Rakenne- ja tilinpäätöstilasto	Sisältyy liikevaihtoon
Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa	Sisältyy palveluvientiin
Kansantalouden tilinpito ja maksutase	Sisältyy palveluvientiin

Tilastokeskus

ISSN 2323-1998

= Työpaperi

ISBN 978-952-244-647-3 (pdf)

www.tilastokeskus.fi

www.facebook.com/Tilastotohtori

<https://twitter.com/tilastokeskus>